

Koeru Keskkool

100 AASTAT HARIDUSELU ARUKÜLA MÕISAS

Uurimistöö

Autorid: Hedi Aimsalu ja Eliise Joost, 11. klass

Juhendaja: õp Siret Pärtel

Koeru 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ARUKÜLA MÕIS	5
2. KOERU HARIDUSSÜSTEEM AASTANI 2020	7
3. DIREKTORID, ÕPPEALAJUHATAJAD JA ÕPETAJAD	12
3.1. Direktorid	12
3.2. Õppealajuhatajad	15
3.3. Õpetajad	16
3.3.1. Legendaarsed õpetajad	16
3.3.2. Õpetajate lisakohustused	24
3.3.3. Õpetajad 2020. aastal	25
3.3.4. Õpetajate arvamused kooli kollektiivist	25
4. ÕPILASED	26
4.1. Tervitamine	26
4.2. Probleemid õpilastega	26
4.3. Õpilaste riietus koolis	28
4.4. Õpilaste kohustused – tööd koolis	30
4.4.1. Ravimtaimede kogumine	30
4.4.2. Kooli ümbruse korrashoid	30
4.4.3. Töö kooliaias	31
4.5. Töö- ja puhkelaager	31
4.6. Õpetajate arvamused õpilastest	32
5. ÕPPIMISTINGIMUSED KOOLIS	34
5.1. Õppetöö katkestamine ebasobivate õppimistingimuste tõttu	34
5.2. Ruumide olukord	35
5.3. Mõisa restaureerimine	35
6. ÕPPEGEVUS	37
6.1. Õppe- ja kasvatustöö	37
6.2. Käekiri	38
6.3. Õppevahendid	39

6.4. Vahetunnid.....	40
7. SPORDITEGEVUS.....	41
7.1. Sportimine koolis alates 20. aastatest	41
7.2. Suusatamine koolis	43
7.3. Kooliolümpiamängud	45
7.4. Matkamine	46
7.5. Patriootilised mängud	47
8. ÕPILASÜHINGUD JA -ORGANISATSIOONID	49
8.1. Ühing Järvala	49
8.2. Oktoobrilapsed.....	50
8.3. Pioneerid	50
8.4. Kommunistlikud noored	52
8.5. Lasteklubi Kevad	54
8.6. Kodutütred ja noorkotkad	54
9. INTERNAAT JA PIKAPÄEVARÜHM	57
KOKKUVÕTE	62
KASUTATUD MATERJAL.....	64
LISA 1. ARHIIVITEATIS KOOLI ASUTAMISEST	66
LISA 2. FOTOD DIREKTORITEST	67
LISA 3. NÄITED KOOLIVORMIDEST.....	68
LISA 4. FOTOD ARUKÜLA MÕISAST	69
LISA 5. KOERU ALGKOOLI TUNNISTUS.....	74
LISA 6. FOTOD VÕIMLEMISEST	75
LISA 7. FOTOD MATKADEST	76
LISA 8. ÕPILASTE KUNSTITÖÖD 60. AASTATEL.....	77
LISA 9. FOTOD VALITSEJAMAJAST	78

SISSEJUHATUS

Kauaaegne Koeru kooli direktor Gunhard-Meelik Rundu on öelnud: *Üldiselt valitses kooliseinte vahel hea vaim, mis tiivustas nii õpetajaid kui ka õpilasi paremini töötama.* Enamik Aruküla mõisas õppinud õpilastest meenutavad seal oldud aastaid hea sõnaga. Meeleldi tullakse tagasi ja tuntakse huvi kooli praeguse käekäigu vastu.

Uurimistöö eesmärgiks on anda ülevaade hariduse andmisest 100 aasta jooksul Aruküla mõisas. Teema valikul lähtusime huvist ja soovist panna kirja üks osa oma kodukoha ajaloost.

Töö koosneb üheksast peatükist. Esimene peatükk käsitleb lühidalt Aruküla mõisa ajalugu ja hariduselu Koeru kihelkonnas; teine peatükk Koeru haridussüsteemi aastani 2020. Kolmas peatükk annab ülevaate kooli direktoritest, õppealajuhatajatest ja õpetajatest; neljas käsitleb õpilastega seonduvaid teemasid; viies õppimistingimusi mõisas; kuues õppetegevusega seonduvat. Seitsmes peatükk hõlmab sporditegevust; kaheksas koolis tegutsenud õpilasuühingute ja -organisatsioonide tegevust. Üheksas peatükk annab ülevaate elust internaadis ja pikapäevarühmas.

Uurimistöö jaoks vajalikku infot kogusime Koeru muuseumist, Koeru Keskkooli arhiivis asuvatest dokumentidest, protokollidest, klassipäevikutest ning varasematest uurimistöödest. Viisime läbi intervjuud endiste ja praeguste õpetajatega, internaadi kasvatajaga ja kasvandikuga. Vajalikku pildimaterjali saime Eesti Riigiarhiivist, Koeru muuseumist, kooli fotoarhiivist ja erakogudest.

Täname kõiki, kes aitasid kaasa uurimistöö valmimisele.

1. ARUKÜLA MÕIS

Aruküla mõis on rajatud 17. sajandi algul. 1635. aastal kinkis Rootsi kuninganna Kristiina mõisa oma riigisekretärile Lennart Tortensonile, kes elas Stokholmis ja eriti tihti Arukülla ei sattunud. Tortensoni poeg Andres otsustas mõisa maha müüa, mis õnnestus alles 1669. aastal. (Särg, 2005)

Mõisa ostis ära Franz von Strasburg, kellest sai omanik järgnevatks 60 aastaks. Alustati uue hoone ehitamist, mis jäi üsna tagasihoidlikuks. Kuna neil erilist huvi mõisa vastu ei olnud, müüdi see jälle maha. (Särg, 2005)

Uueks mõisnikuks sai Reinhold von Lode, kes enne mõisa asumist abiellus Ervita mõisast pärit Eva von Knorringiga. Von Knorringitest said mõisaomanikud peaaegu sajaks aastaks. Kuna nad viibisid mõisas sageli, oli vaja teha uuendusi. Uue peahoone ehitamine algas 1782. aastal ja seitsme aastaga valmis uhke kahekorruline varaklassitsistlik hoone. (Särg, 2005)

Paraku puhkes 1810. aastal tulekahju, mis väga suurt kahju tekitas. Vaatamata kõigele taastati mõisahoonet kiiresti. Siiski mõjus põleng Knorringitele sedavõrd laastavalt, et 1820. aastal müüsid nad mõisa edasi Carl Friedrich von Tollile. (Särg, 2005)

Carl von Toll oli keisririigis tähtsal kohal ja suhteliselt jõukas. Uue peremehe tulekuga algasid suured ümberehitamised. Varaklassitsistlikust hoonest sai nelja sambaga kõrgklassistlik mõisahäärber. Ümberkujundamisele läks ka mõisapark, kuhu rajati rida kauneid paviljone ja lisaks ümbritseti see omapärase sepiyaiaga. (Särg, 2005)

1920. aastal alustasid Koeru kool ja Väinjärve vallavalitsus võitlust, et kool saaks enda käsutusse krahv Eugen Tollile kuuluva Aruküla mõisahoonet. Samal aastal väljastati Järvamaa Riigimaade ülema teadaande põhjal korraldus mõisa üleandmiseks koolile. Krahv Tollile tehti ettepanek kolida valitsejajamajja. Kuna Toll keeldus, siis jäeti talle härrastemaja põhjatiivast teisest korrusest neli tuba ja esimesest korrusest tuba ja köök. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Ajavahemikus 28. oktoober – 2. november 1920. aastal kolis kool Aruküla mõisa (Joonis 1). Sekeldused kooli ja krahv Tolti vahel jätkusid. Toll võttis omavoliliselt õpetajatelt ära maad, keeldus koolile parki ja rohtaeda andmast. Lisaks tallasid tema kodulinnud õpetajate vilja ja mustasid koolimaja ümbrust. Järva Maakonnaavalitsus pöördus kirjaga Haridusministeeriumi poole, et park ja rohtaed (va Tollide perekonnakabel) antaks Koeru koolile. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Joonis 1. Aruküla mõis (Erakogu)

1920. aastast on Aruküla mõisas järjepidevalt jagatud koolitarkust paljudele lastele. Praegu asuvad mõisas Koeru Keskkooli algklassid ja Koeru Muusikakool. Samuti on mõis pärast renoveerimist pilkupüüdev objekt kõikidele külalistele ja meeldiv koht, kus erinevaid üritusi korraldada.

2. KOERU HARIDUSSÜSTEEM AASTANI 2020

Hariduse andmine Koerus sai alguse 18. sajandi esimesel poolel. Koeru kihelkonnas hakati lapsi õpetama juba 1724. aastal kiriku juures olevas köstrimajas. Õpetamiseks oli eraldi tuba, kus talvel köster Martin Jürgenson õpetas lapsi lugema. Koeru koguduse vanemas kirikuraamatus on kirjas, et 1725. aastal laskis Aruküla mõisaproua Agnita Helene von Strasburg ehitada koolimaja ja hiljem annetas köstrile koolimaad. Kooliga seotud kulud olid talupoegade kanda, kuna kohalikud mõisnikud üritasid igasugustest kulutustest hoiduda. Talupoegadele selline lisakoormus ei meeldinud, mistõttu jäeti lapsed kooli panemata. Koeru kooli asutamisaastaks loetakse 1727. aastat, mida on tõendanud (Lisa 1) ENSV Riiklik Ajaloo Keskhariiv. (Ilomets, 2011; Jalakas, Jääger, Salum, 1988; Last, 2013)

1786.-1787. aastal oli Järvamaal kokku 74 mõisa- ja külakooli. Koeru kihelkonnas oli koole kõige rohkem, tervelt 16. Kõige esimene Koeru kihelkonnakool rajati mõisnik Christoph von Breverni poolt 1872. aastal Sandhofi mõisa lähedale kõrtsihoone juurdeehituse. Rahva seas oli kool tuntud kui Tuglase kool, sest õpetajaks oli köster-kooliõpetaja Tuglas. Kool töötas 1886. aastani, omades kihelkonnas hariduse levitajana suurt tähtsust. Kooli õppeaeg kestis 5-6 aastat. Peamisteks õppeaineteks oli saksa keel ja usundiõpetus ning vähesel määral vene keel. (Ilomets, J; Ilomets, 2011; Stokeby, 1934)

1879. aastal loodi Aruküla mõisa kool. Algselt toimus õppetöö mõisa moonakate maja peretoas. Seal õppinud Martin Ahe meenutused annavad väikse ülevaate: *Koolimajas oli üks suur klassituba ja õpetaja korter. Õpilasi oli 25-30. Õpikud olid mõisa poolt. Õpetati piiblilugu, katekismust, rehkendamist, lugemist ja geograafiat. Õppetöö oli vene keeles. Tuisuste ilmadega jäeti tütarlapsed ööseks koolimajja. Õpilased ise kütsid hagudega ahju ning pesid iga kahe nädala tagant koolimaja põrandat. Kaksikümme aastat hiljem ehitati Aruküla mäele koolimaja, mille esimene koolmeister oli Mart Pallo. Kool suleti 1919. aastal õpetajate vähesuse ja õppevahendite puudumise tõttu. Maja ei ole säilinud – selle asukohta tähistavad mõned alles jäänud õunapuud. (Ööpik, 1987)*

1907. aastal avati Koerus 2-klassiline Saksa Elementaarkool, mis asus endises Saarensi majas (Joonis 2). Seda eraalgkooli pidasid üleval kohalikud mõisnikud ja õpetajateks olid mõisatruud saksikpreilid ja -prouad. Õpilasteks olid talulapsed. Saksa Elementaarkoolis õppis aastatel 1911-1913 hilisem kunstnik Eduard Viiralt. 1913. aastal keelati eestlastel selles koolis õppimine, mistõttu vähenes õpilaste arv niivõrd, et 1916. aastal lõpetas kool tegevuse. (Ilomets, 2011)

Joonis 2. Saarensi maja, kus asus Saksa Elementaarkool (Erakogu)

1907. aasta juulis asutasid Koeru aktiivsemad inimesed Eestimaa Rahvahariduse Seltsi Koeru haruseltsi, mis asutas vene õppekeelega Koeru Kihelkonnakooli. Rahvas oli sellest koolist väga huvitatud. 1908. aastal avati kaupmees Alfred Rinnebergi majas 3-klassiline ja 25 õpilasega Haridusseltsi Kihelkonnakool. Õpetajaks saadi Johannes Sõster. Kool oli nõrgalt kindlustatud – peamiseks tuluallikateks olid seltside korraldatud pidude ja muude ürituste sissetulekud. (Ilomets, J; Stokeby, 1934)

1911. aastal oli Koeru kihelkonnas vallakoole kokku üheksateist. Lisaks kolmele koolile Koeru alevikus asusid need ka ümberkaudsetes külades: Arukülas, Kalitsas, Lahus, Merjal, Norras, Preedis, Puhmus, Rakkes, Rammas, Rõhul, Tudres, Udeval, Vaalis, Vahus, Vaol ja Visustis. (Last, 2013)

Riigivõimu otsusel keelati 1914. aastal üle 14-aastastel neidudel kihelkonnakoolis õppimine. Sellega vähenes õpilaste arv poole võrra. Õpilaste arvu järsk langus ja esimene maailmasõda tegid kooli majandusliku olukorra väga raskeks ja 1916. aastal tuli kool sulgeda. (Ilomets, 2011)

Lisaks Saksa Elementaarkoolile ja Haridusseltsi Kihelkonnakoolile avati 1913. aastal venekeelne Kroonu 2-klassiline Algkool, mis asus Meederi maja teisel korrusel (Joonis 3). Lapsevanemad saatsid oma lapsed kooli meeleldi, sest õppimine oli tasuta ja sai õppida vene keelt. Kool tegutses viis aastat. (Stokeby, 1934)

Joonis 3. Meederi maja, kus asus Kroonu Algkool (Koeru KK fotoarhiiv)

1918.-1919. õppeaastal tegutses Koerus kaks kooli – Koeru Algkool Peeter Lengi ja Koeru Kõrgem Rahvakool Elise Aroni juhtimisel. 1920. aastal kolisid mõlemad koolid Aruküla mõisa ruumidesse (Joonis 4). Õpetamiseks sai kasutada kaheksat ruumi, sest osa mõisatube olid veel Eugen von Tolli valduses. Õppimine oli kohustuslik, emakeelne ja tasuta ning kooli mindi kaheksa-aastaselt. 20ndate teisel poolel rakendus 6-klassiline koolikohustus, mis kestis kooli lõpetamiseni või 16-aastaseks saamiseni. 1924. aastal ühendati algkool ja kõrgem rahvakool Koeru Alg- ja Täienduskooliks, mille juhataja oli Oskar Paas. Kaheaastane täienduskool oli põllumajanduse ja majanduse kallakuga ning vastas gümnaasiumi esimeste klasside tasemele. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988; Ööpik, 1987)

Joonis 4. Aruküla mõis, kus asus Koeru Alg- ja Täienduskool (Erakogu, 1929)

Nõukogude võimu ajal kandis kool mitmeid erinevaid nimetusi. 1944.-1945. õppeaastal nimetati kool Koeru Mittetäielikuks Keskkooliks (7-klassiline). Koolis hakati lapsi õpetama Nõukogude Liidus kehtivate õppekavade järgi, kus peamine tähelepanu pöörati ideoloogilisele kasvatusel. Märkimisväärseks osutus 1960.-1961. õppeaasta, kui koolist sai 8-klassiline kool. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Seoses Koeru Autoremonditehase rajamisega ja ümberkaudsete kolhooside ja sovhooside arenemisega kasvas elanike ja õpilaste arv. 1962. aastal valmis valitsejamaja juurdeehitus (Joonis 5), kuhu asusid kolm algklassi, pioneeride tuba ja kaks töökoda. 2016. aastal juurdeehitus lammutati, olles eelnevalt aastaid kasutult seisnud. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Joonis 5. Valitsejamaja juurdeehitus (Koeru KK fotoarhiiv)

1974. aastal valmis uus kaasaegne koolimaja, kus õppetöö hakkas toimuma ainekabinettides. Mõisahoonesse jäid algklassid, kooli raamatukogu ning sõjalise õpetuse ja tsiviilkaitse klass. 1982. aastal valmis võimla, mis parandas sportimise võimalusi. 1987. aastal mindi üle 5-päevasele koolinädalale. 1995. aastast on kool 12-klassiline (põhikoolis õpivad 1.-9. klass ja keskkoolis 10.-12. klass). Aastate jooksul on muutunud mõisas õppivate klasside ja õpilaste ning õpetajate arv. 2019.-2020. õppeaastal õpivad mõisas 1.-4. klassid. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Saja aasta jooksul on muutunud hariduskorraldus. Kui algselt võis omandada 4-klassilist haridust, siis nüüd 12-klassilist. Muutunud on Koeru kihelkonnas asuvate koolide asukohad, arvud ja nimetused. Õppetöö on toimunud eesti, vene ja saksa keeles ning olnud nii tasuline kui ka tasuta.

3. DIREKTORID, ÕPPEALAJUHATAJAD JA ÕPETAJAD

3.1. Direktorid

Aruküla mõisa kolis 1920. aastal kaks kooli. Koeru Algkooli juhatajaks oli **Peeter Lenk** (1917-1921) ja Koeru Kõrgema Rahvakooli juhataja **Julius Johanson-Elango** (1920-1922), (Lisa 2). Julius Elango alustas koolis demokraatlike uuenduste läbiviimist. Koolielu käsitlevate küsimuste arutelusse ja probleemide lahendamisse kaasati nii õpilasi kui lapsevanemaid. Samuti pani ta aluse karskusliikumisele. Moodustati karskusrühm, mille liikmed andsid karskustöötusele allkirja kooli ajal ja uuesti jaanipäeval kooli lõpetamisel. Pärast Peeter Lengi lahkumist Peetri Algkooli õpetajaks sai uueks juhatajaks **Viktor Künnapuu** (1921-1922). (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

1922.-1924. aastal oli koolijuhatajaks **Anton Pikkpärg**. Ta õpetas algklassides emakeelt, muusikat, ajalugu, loodusõpetust ja näidendeid. Õpetajana oli range, nõudlik, kuid õiglane. Anton Pikkpärg oli väga suur muusika- ja loodushuviline. Mängis viiulit, harmooniumit, klaverit, tundis huvi elava looduse vastu. Lisaks oli ta innukas kodu-uurija. Pärast Koeru koolist lahkumist oli ta Väinjärve ja hiljem Vao algkooli juhataja. Koolis töötas kokku 42 aastat. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019; Last, H)

1924.-1927. aastal juhtis kooli magistrikraadiga **Oskar Vilhelm Paas**. Lisaks direktori ametile oli ta õpilaste poolt väga lugupeetud ja armastatud õpetaja. Ta oli nõudlik, aga seejuures väga õiglane. Õpilaste ja kolleegide hulgas tunti teda huumorimeelse inimesena. Õpilaste suhtumist Paasisse näitab ütlus õpilase poolt, et kui võidaksin miljoni, siis annaksin ma poole sellest koolijuhataja Paasile. 1927. aastal kolis Oskar Paas koos abikaasaga Tartusse, kus hakkas tööle koolide inspektorina. 1940. aastal siirdus perekond Ameerika Ühendriikidesse. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

1928.-1947. aastal sai juhatajaks kooli endine õpilane **Valdur Villand** (Evald Villard). Ta juhtis Koeru kooli kolme riigikorra ajal (Eesti aeg, Nõukogude aeg, Saksa okupatsioon ja taaskord Nõukogude okupatsioon). Ta oli poliitiliselt erapooletu ega sundinud õpetajaid täitma erakondlikke poliitilisi ettekirjutusi. Valdur Villand õpetas matemaatikat, kodanikuõpetust ja

saksa keelt. Ta oli koolis äärmiselt tõsine mees. Tundides valitses täielik kord ja kunagi ei olnud korrarikkumist. Ükskord lõi ta rusikaga vastu lauda nii, et see nagu piksega pragunes. Oma ainet andis ta suurepäraselt, õpilastel olid tema antud kodused ülesanded alati tehtud. Villand omas ka siis tugevat autoriteeti, kui pidi direktori kohast loobuma. Matemaatikaõpetajana töötas ta elu lõpuni. (Koeru KK digiarhiiv 2002-2019; Last, H)

1947.-1954. aastal oli kooli direktoriks **Evald Lindsalu**. Koeru koolis andis Lindsalu joonestamist, keemiat, poistele tööõpetust ja oli klassijuhataja. Tema juhtimisel toimus kooli ümberorganiseerimine pärast sõda nõukogulikuks kooliks. Vilistlased mäletavad Lindsalut kui väga nõudlikku ja täpsust taga ajavat pedagoogi. (Last, H)

1954. aastal sai Koeru kooli direktoriks **Gunhard-Meelik Rundu**, kes töötas selles ametis 33 aastat (Joonis 6). Rundu oli väga sportlik ja tegi oma tööd nii hästi kui võimalik. Ta oli täielikult pühendunud koolitööle. Tööpinget maandas direktor õhtul korvpalli mängides, kala püüdes ja supeldes. (Koeru KK digiarhiiv 2002-2019)

Joonis 6. Direktor G. Rundu koos õppealajuhataja A. Juurega (Erakogu, 1957)

Rundu tööaastate jooksul kasvas Koeru kooli õpilaste arv 200-lt ligi 400-ni, valmisid internaatihoonele juurdeehitus, staadion, uus koolimaja ja võimla. Kõik see nõudis suurt organiseerimisoskust, pidevat järelvalvet ning suurt aja- ja närvikulu. Rõõmu valmistas see, et

Koeru kooli peeti üheks paremaks rajoonis. Direktori ameti pani ta maha 1987. aastal. Ta asus tööle kooli spordirajatiste hooldajana. Küllap ajendas ametit vahetama kartus, et vanemas eas ei suuda ta enam nii hästi tööd teha, kui vaja. Tema aga halvasti tööd teha ei tahtnud ega suutnud. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

Gunhard Rundut meenutatakse alati heade sõnadega. Ta suhtus tööülesannetesse väga tõsiselt, näitas initsiatiivi ja järjekindlust, kontrollis kooli personali, andis abistavaid näpunäiteid. Suurt rõhku pani koolis teadliku distsipliini kasvatamisele. Ühiskondlikult oli ta väga aktiivne. Lisaks direktori ametile oli ta ajalooõpetaja, hinnatud seltskonnainimene, kes armastas head toitu ja anekdoote rääkida. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

Õpilaste arvamus direktorist: *Teda austati, ta ei teinud küll kõva häält, kuid tema korraldusi täideti vastuvaidlematult, oma nõudmistes oli ta täpne ja järjekindel, tegeles ise spordiga ja arendas ka koolis sporti. Tegi oma aine selgeks ka kõige pikemate juhtmetega poistele - tüdrukutele, väga nõudis kaardi tundmist, oli rahulik ja hea, hindas õiglaselt. Häda oli sellega, et ta kippus liiga vaikselt rääkima ja tagumistes pinkides ei olnud hästi kuulda. Teda kardeti ja austati, kui mõni poiss istus aknalaual, siis direktorit nähes krapsas kohe püsti.* (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

Kolleegide arvamus direktorist: *Ta oli autoritaarne koolijuht, juhtis kooli tasakaalukalt, ilma häält tõstmata, väga tähtis oli talle kooli hea maine, koolis valitses puhtus ja kord, ei olnud vaja häbeneda võõraste ees, rajoonis oli tunnustatud koolijuht, nooremad direktorid seadsid teda endale eeskujuks. Rundu oli väga kohusetundlik, käis ka kipsis jalaga tööl. Ta teostas pidevalt kontrolli kogu personali töö üle, andis juhendeid ja abistavaid näpunäiteid õpetajatele nende töös esinenud puuduste kõrvaldamiseks. Erilist rõhku pani koolis teadliku distsipliini kasvatamisele ja juurutamisele, kasutades selleks eesrindlike pedagoogide kogemusi.* (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

Hilisemad kooli direktorid olid Jüri Olde (1987-1997), Tiit Kalda (1997-2015), lühiajaliselt aastatel 2015-2017 Tiit Tali ja Pille Alonov. Alates aastast 2018 on direktor Jaan Kabin. Tiit Kalda eestvedamisel alustati 2013. aastal Aruküla mõisa täielikku renoveerimist, mis lõppes 2015. aastal. Sellest ajast õpivad õpilased tingimustes, mis erinevad oludest, millistes õpiti eelnevad sada aastat. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

3.2. Õppealajuhatajad

Anna Juur oli alates 1920. aastast Koeru koolis eesti keele ja kirjanduse õpetaja ning 1946. aastast õppealajuhataja (Joonis 7). Koeru koolis töötas ta 42 aastat. Anna oli sündinud pedagoogiks, kes oma tööd tõsiselt armastas. Ta rajas oma maja juurde aia, kus kasvas lilli ja marju, lisaks armastas teha käsitöid. Vabal ajal meeldis talle väga lugeda ning sagedasti käia kinos ja teatris. (Last, H)

Joonis 7. Õppealajuhataja Anna Juur (Erakogu, 1957)

Õpilaste arvamus Anna Juurest: *Ta oli suur autoriteet, nõudlik, oma ala hästi tundev sõbralik pedagoog. Ta juhtis õpilasi kirjanduse juurde, õpetas sõnakunstist elamusi saama, oma emakeelt hästi valdama ja armastama.* (Last, 2013)

Kolleegide arvamus Anna Juurest: *Anna oli sõbralik, abivalmis ja helde inimene. Ta oli äärmiselt külalislahke, huumorimeelne ja vaimuergas inimene.* (Last, 2013)

Ruth Milvi Mandri tuli 1957. aastal Koeru kooli reaalinete õpetajaks ja 1960. aastal sai temast õppealajuhataja. Paljud vajalikud töökogemused õppis ta direktor G. Rundult (Joonis 8), kellega koostöö laabus. Lisaks sai ta kogemusi pikkadest täienduskursustest ja teiste koolide külastamisest. Üldjuhul oli õpetajate kaader püsiv, kuid vaeva tuli täha füüsika, saksa keele, laulmise ja poiste kehalise kasvatusõpetajate leidmisega. Kui direktor omandas kaugõppes pedagoogilist kõrgharidust, siis pidi Ruth täitma tema tööülesandeid. Raskemateks osutusid

majandusküsimused. Ta tundis ennast puhvrina direktori ja õpetajate, õpilaste ja õpetajate vahel. Talle olid kõik Koeru kooli õpilased tema lapsed, vaatamata sellele, kas ta neid õpetas või mitte. Ruthile meeldis õpilaste vaimukus, oma naeru varjamiseks keeras ta klassile selja. Õppealajuhatajana töötas ta 1987. aastani ja seejärel väikese tundide arvuga füüsika-bioloogiaõpetajana. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019; Lühielulood, 2007)

Joonis 8. Ruth Mandri õnnitleb direktor-Rundut kooli juhtimisel täitunud 20 aasta puhul (Koeru KK fotoarhiiv, 1974)

Hilisemad õppealajuhatajad olid Herbert Last (1987-1989), Kersti Verrev (1989-1998), Siret Pärtel (1998-2002), Anneli Eesmaa (2002-2016), Merike Mändmets (2016-2017), Ene Solom (2017-2018). Alates 2018. aastast on erinevatel kooliastmetel eraldi õppejuhid – mõisa töökorralduse eest vastutab Ave Taal. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

3.3. Õpetajad

3.3.1. Legendaarsed õpetajad

Koeru koolis on olnud väga püsiv õpetajatekaader. Paljudele on sinne kool olnud esimeseks ja ainsaks töökohaks. Koerus on oma elutöö teinud õpetajad Valdur Villand, Anna Juur, Linda Jaagusoo, Evald Lindsalu, Linda Lindsalu, Linda Heinsoo, Efrosinia Siidoja, Juta Rundu, Niina Ööpik, Gunhard Meelik Rundu, Ruth Milvi Mandri, Vilme Aan, Maie Murakas, Maimu Laine

Pihlak, Ilmi Arula, Evi Sein, Uno Aan, Aili Reinut, Eha Kuusk, Luule Veiram, Aino Linnas, Maie Soomre ja Helgi Laimets. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

Jaak Ilomets alustas Koerus tööd 1919. aasta sügisest, õpetas muusikat ja matemaatikat kuni 1938. aastani. Tema abikaasa **Elli Ilomets** asus õpetajana tööle 1920. aastal (Joonis 9). Koos elati Aruküla mõisa valitsejamajas asuvas korteris. Jaak taaselustas Koerus mees- ja segakoori tegevuse, pani aluse puhkpilli- ja sümfooniaorkestrile ning oli esimese laulupeo organiseerija. Lisaks oli ta Koeru Hariduse Seltsi esimees, raamatukogu juhataja, Koeru Õpetajate Seltsi juhatuse liige, SA Koeru Rahvamaja asutaja ja juhatuse liige, Väinjärve valla volikogu liige ning alates 1938. aastast Lahu Algkooli juhataja. Elli juhendas lisaks õpetajatööle koolis näite- ja naisvõimlemisringi ning oli Naiskodukaitse Koeru jaoskonna juht. Klassikomplektide arvu vähenemise tõttu koondati ta 1937. aastal. Pensionipõlves jätkas Jaak Koeru segakoori dirigendina ja kirjutas üles Koeru kultuuriloo. (Elli ja Jaak Ilomets)

Joonis 9. Jaak ja Elli Ilomets esimeses reas (Koeru KK fotoarhiiv, 1930)

Linda Heinsoo alustas tööd Koeru kooli õpetajana 1944. aastal. Direktor Villand läks talle isiklikult külla ja pakkus õpetaja ametikohta. Linda algul küll kahtles, aga otsustas siiski proovida. Tööd alustas ta kolmanda klassi juhatajana. Õpetas eesti ja vene keelt, kuigi vene keele grammatikast ta midagi ei teadnud. Lisaks õpetas joonistamist ja tööõpetust ning 7. klassile ka saksa keelt. Algul puudusid nii vene kui saksa keele õpikud. Kuna Heinsool puudus õpetaja kutse, pidi ta oma esimesed õpilased pärast 6. klassi maha jätma, sest ei tohtinud 7. klassis (lõpuklassis) õpetada. (Soomre, 1990)

Enda täiendamiseks käis ta puhkuse ajal suvekursustel. Rakvere Pedagoogilise Kooli kaugõppe osakonna lõpetas ta algklasside õpetaja kutsega. Kuna puudu oli vene keele õpetajast, käis ta lisaks vene keele õpetajate kursustel. (Soomre, 1990)

Linda Heinsoo oli väga aktiivne klassijuhataja, kes organiseeris pioneerirühma ja salga koondusi, spordi-, isetegevus- ja matkavõistlusi. Tavaliselt võitsid need klassid, kus klassijuhataja koos õpilastega nuputas, organiseeris ja ise kaasa tegi. Tema klass sai tavaliselt 1.-2. kohti. (Soomre, 1990)

Koeru kooli direktsioon hindas väga kõrgelt õpetaja Heinsoo (Joonis 10) tööd. Õpilased said aktiivselt kaasa töötada ja omandasid uue aine juba tunnis. Linda kasutas õpetamisel aheljutustuse meetodit, mis võimaldas korraga mitmel õpilasel vastata ja liita vastused ühtseks tervikuks. Ta teadvustas lastele, missugust tähtsust omandavad eesti rahva jaoks üldlaulupeod ja rahvuslikud traditsioonid. (Soomre, 1990)

Joonis 10. Linda Heinsoo koos õpilastega (Koeru KK fotoarhiiv)

1970. aastal autasustati Linda Heinsood viljaka pedagoogilise töö eest “Haridustöö eesrindlase” rinnamärgiga. Koolis töötas ta kokku 29 aastat. (Soomre, 1990)

Direktor Rundu: *Õpetajana töötades oli Linda Heinsoo suure kohusetunde ja töövõimega. Ta oli kursis kogu pedagoogilis-metoodilise kirjandusega, hoolitsev ja muretsev oma töö pärast.*

Nõrgemate õpilastega tegi palju tööd nende järeleaitamiseks. Õpetajate kollektiivis oli ta hea suhtleja ja lugupeetud inimene. (Soomre, 1990)

Ruth Mandri: Õpetajana oli Linda Heinsoo äärmiselt kohusetundlik ja täpne. Omas loomupärasest pedagoogilisest taktist ja oskusest läheneda individuaalselt õpilastele. Suhtus õpetamisesse loovalt, tundideks valmistus põhjalikult, kasutatavaid metoodilisi võtteid valdas mitmekülgsest ja põhjalikult. Õpetamine oli tihedalt seotud kasvatamisega. Oli õpilasi mõistev, humaanne, heatahtlik, tasakaalukas. Kõigis üritustes alati oma klassiga koos ja säilitanud sidemed paljude oma endiste õpilastega. Alati kooli vajadusi mõistev ja väljas kooli hea nime eest. (Soomre, 1990)

Aino Linnas tuli Koeru kooli muusikaõpetajaks, klassijuhatajaks ja ringijuhiks 1967. aastal. Koeru tööle sattus ta nii öelda meelitamise teel. Ühel augustiõhtul külastasid Ainot direktor Gunhard Rundu ning õpetajad Uno Aan ja Jüri Kuusmann, kes teda veensid. Põhiliseks tükete guriks oli aga kunagine klassivend Tiit Linnas, kellest hiljem sai Aino abikaasa. (Mets, 2015)

Aino Linnas oskab suurepäraselt mängida klaverit, seda on näinud ja kuulnud kõik tema õpilased. Aino kolleeg ja hea sõber Anne Muhk on öelnud, et teda üllatas Aino klaverimänguoskus eriti, kuna ta on ise sunniviisiliselt pidanud seda õppima ja teab, kui keeruline klaveri mängimine on. *Kuulsin esimest korda Ainot mängimas ühel algklasside üritusel, kui hakkasime lastega ringmänge mängima ja kuigi Aino ei teadnud ette, mida teeme, oskas ta kohe kaasa mängida. Sel hetkel mõtlesin, et vau! Mina oleksin pidanud kuu aega harjutama, aga tema lihtsalt kuulas, mida teeme ja hakkas mängima. (Mets, 2015)*

Kui Aino ise Koeru 7-klassilises Koolis õppis, alustas ta erinevate ansambelite juhendamist. Lisaks muusikaõpetaja ametile on ta juhendanud poiste,- laste- ja mudilaskoori (Joonis 11), õpetajate ja vilistlaste koori, keskkooli segakoori, tüdrukute ansamblit ja orkestrit. Muusikaklassis õpetas ta akordionit, klaverit, kitarri, plokkflööti ja solfedžot. (Mets, 2015)

Joonis 11. Aino laulupeo rongkäigus (Erakogu)

Aino on väga avatud, rõõmsameelne ja teotahteline inimene, kellega kunagi piinlikku vaikust ei teki. Kui temalt küsiti, kuidas laste kasvatamine käib, vastas Aino lihtsalt: *Muusikainimesed on veidi imelikumad kui teiste valdkondade töötajad. Muusikaõpetaja peab olema avatud ja sõbralik.* (Mets, 2015)

Vilme Aan tuli Koeru kooli 1957. aastal. Pärast tehnikumis õppimist oli vaja kiirelt tööle asuda. Suunamiskomisjon andis talle valida mitme rajooni vahel, Vilme valis Paide rajooni. Haridusosakonna juhataja soovitas Koerut, kuna õpetajate kollektiiv pidi väga hea olema. Vilme oli õppinud algklasside õpetajaks (Joonis 12), aga tööd alustas ta pioneerijuhina. (Lühielulood, 2007)

Joonis 12. Vilme Aan tundi andmas (Erakogu)

Pioneerijuhina töötas Vilme kaheksa aastat, pärast seda hakkas ta õpetajaks, kelleks tegelikult õppinud oli. Tal vedas oma kolleegide ja õpilastega. Tööd koolis armastas Vilme väga, tavaliselt tuli juba augustis ärevus sisse, et jälle kooli saada. (Lühielulood, 2007)

Vilme Aan: *Direksiooniga on sellel koolil küll vedanud. Juhtkond on olnud ikka sõbralik ja asjalik.* (Lühielulood, 2007)

Merike Varik: *Mäletan õpetaja Vilme Aani ajast, mil esimest korda Koeru tulin, et oma tulevase töökohaga Koeru Keskkoolis tutvust teha. Vilme Aan oli inimene, kes mulle Koeru alevist väikese ülevaate tegi ja viis mind kokku tollase koolijuhidirektor Runduga. Meist said kolleegid, hiljem ka sõbrad. Algklasside õpetajana töötas Vilme enamiku ajast mõisamajas, kus ka minul tuli tunde andmas käia. Vilme oli rahuliku olekuga, nõudlik iseenda ja oma õpilaste suhtes. Meenuvad veel kõrged vihikupakkide virnad, mida Vilme õpetajate toas parandas. Ja kui kaunis käekiri õpetaja Aanil oli! Ühtlane, ilusad ja õiged tähekujud nagu pärlid reas! Meenub Vilme energilisus ja tahtmine tegeleda õpilastega ka väljaspool õppetunde. Tema juhendatud tantsurühmades tantsivad õpilased olid viimistletud rühi ja kerge jalaga. Sõbralik, mõistev ja heatahtlik suhtumine ümbritsevasse tegi Vilme Aanist meeldiva kolleegi.* (Varik, 2020)

Praegustest mõisamajas töötavatest õpetajatest on kõige kauem töötanud **Anne Muhk**. Ta töötab algklasside õpetajana Koeru koolis alates 1991. aastast. Tema teekond Koeru oli väga omapärane. Pärast Tartu Õpetajate Seminari lõpetamist otsis ta tööd ja suundus kooli õppeosakonda, et endale sobiv töökoht leida, kuid sealt väljapakutud kohad talle ei meeldinud. Ühel hetkel andis õppeosakonna sekretär Annele telefoni – teisel pool toru oli Koeru Keskkooli direktor Jüri Olde, kes pakkus talle tööd õpetajana. Anne sõitiski Koeru, et vaadata pakutud töökoht üle. Vaatamata sellele, et mõisahoone, kus ta pidi tööle asuma, oli renoveerimata, otsustas ta Koeru tööle asuda. Direktor Olde rääkis noorele õpetajale, et mõisa sambad saavad krohvitud. Aastaid hiljem ühel vihmasel ja tusasel päeval tuli Anne koosolekult ja nägi, et sambad ongi krohvitud. See võttis õpetaja Anne sõnul aega vaid 24 aastat, kuid muutis ühe päeva palju päiksulisemaks. Seda meenutab Anne, pisarad silmis, tänaseni. (Muhk, 2020)

Noor õpetaja võeti Koeru Keskkoolis hästi vastu. Kogenumad õpetajad, kellel oli oma aed ja põld, kutsusid Annet sageli enda juurde aiasaadusi korjama, sest temal endal ei olnud kusagilt veel midagi võtta. Hiljem sai ta juba oma aiast juurvilju. Kooli juhtkond on olnud teda toetav. Juhtkonnaga ei ole tal kunagi probleeme olnud või on alati jõutud lahenduseni. Rahulolematust ta tundnud ei ole. Koerus on Annet hoidnud ühtehoidvad inimesed. Siin on tema esimene töökoht, kuhu juhuslikult Lõuna-Eesti inimesena sattus. (Muhk, 2020)

Huvitavaid seikasid on Anne sõnul palju nende aastate jooksul toimunud. Ühe klassiga käis ta aastaid suviti matkamas (Joonis 13). Võtsid rattad ja telgid kaasa ning avastasid uusi huvitavaid kohti. Algul otsis sihtkohti välja õpetaja, kuid hiljem tegid seda õpilased. 8. klassis, kui Anne enam nende klassijuhataja ei olnud, arvestasid õpilased ikka temaga. Neil oli kõik planeeritud, kui välja arvata tõsiasi, et tema veel ise ei teadnud matkast midagi. Õpilased olid unustanud öelda. Õnneks tuli natuke enne matkale minemist üks tüdruk selle peale, et ütelda Annele ka, et nad on tema osavõtuga arvestanud. Anne oli muidugi nõus minema ja sel korral toimus matk Saaremaal. (Muhk, 2020)

Joonis 13. Matk Nelijärvele (Erakogu)

Lisaks õpetajaametile on Anne olnud ka kooliaia eest vastutaja. Ka selle ameti sai ta juhuslikult, kui endine kooliaiapidaja Maie Soomre sellest tööst loobus ja direktor Tiit Kalda pakkus selle talle. Pärast mõisahoonetäielikku renoveerimist käidi väga sageli tehtut vaatamas. Algklasside õpetajad õppisid mõisa tutvustama, kuid sageli juhtus, et kui külalised tulid, tutvustas mõisa vaid Anne. Teistel oli samal ajal muud teha – ühel hetkel lükkus giidiks olemine sujuvalt üle Annele. Lisaks vastutab ta kõikide mõisas toimuvate ürituste eest. (Muhk, 2020)

Endiste õpilaste meenutused: *Miks on meie õpetaja Anne Muhk maailma parim ja kõige innovaatilisem õpetaja maailmas? Juba aastal 1995, kui Anne meie klassi juhatama hakkas, rakendas ta õpilaste sõbralikku hindamist. Praegu on selline „uudne“ hindamine, mis lähtub lapsest, mitte tema saavutatud tulemusest, väga moes. Mõned küll ütlevad, et ilma hinneteta hindamine kasvatab lastest lumehelbekesed, kuid meile tema käsitsi joonistatud ja luuleriimis tunnistused meeldisid. 25 aastat hiljem pole meist keegi veel ka päriselt ära sulanud ja seda hoolimata järjest soojenevast kliimast.* (Tatrik, K., Teppan, L. 2020)

Pehmeid väärtuseid arendas ta meis ka klassis kalu ja valget rottu pidades. Mõelge, neljandas klassis oli meil oma klassi rott (!) – punaste silmadega, lumivalge ja nii pika sabaga, et looma töövihiku vahele peitmine oli peaaegu, et võimatu. Näib, et tema praegusel klassil on raagritsikatega sellevõrra kõvasti lihtsam. Aeg-ajalt tuli meil rinda pista ka märksa karmimate ja palju elulisemate väärtustega. Miinus 25-kraadise pakasega suusamatkale minnes tuli meil

tee joomiseks vaarikavarred ise potti korjata. Ka suvistes telklaagrites istusime kuni päikesetõusuni paarikaupa lõkkevalves ja pistime vapralt rinda hirmudega enda sees, mida tekitasid ööpimeduses üle meie peade vihisevad nahkhiired ning kaugustest kostvad öökullide huiked. (Tatrik, K., Teppan, L. 2020)

Aitäh, Anne, et korraldasid meile vahetundides mõisasaalis tantsulisi ringmänge, viitsisid meiega klassiajalehte teha, tänu millele elustus taas ka ülekoollise ajalehe väljaandmine. Aitäh, et kasvasid meist täiesti normaalsed inimesed, kes armastavad liikumist ja loodust enda ümber! Me teame, et see ei olnud alati kerge, sellepärast täname sind ka selle eest, et vastu pidasid ja sama eksperimenti suure pühendumisega tänaseni korrata jaksad. Sa oled parim! (Tatrik, K., Teppan, L. 2020)

3.3.2. Õpetajate lisakohustused

Läbi aegade on õpetajatel olnud lisaks õpetajatööle ühiskondlikke kohustusi. Nõukogude ajal oli õpetajate ülesanneteks remontida klassiruumid, värvida koolipingid, soetada ja korrastada inventar ning hoolitsema kooli ümbruse eest. Samuti oli vaja aidata varuda suve lõpuks kogu küttehooajaks vajalik kogus küttepuid. Kuna õpetajate palgad olid väikesed, teeniti koolitöö kõrvalt lisa aedvilja, kartuli, poolsuhkrupedi ja loomade kasvatamisega. Tänapäeval on õpetajate põhiülesandeks õpetamine ja lisakohustusi neil ei ole. (Koeru 8-kl. Kooli õppenõukogu protokollid, 1957-1961; Lühielulood, 2007)

Linda Heinsoo: *Üheks raskemaks ja piinlikumaks ühiskondlikuks kohustuseks sõjajärgsetel aastatel oli õpetajate osalemine öistel viljavarumise ja loomade loendamise operatsioonidel. Esimestel kolhoosiaastatel tuli kõigil õpetajatel abiks olla ka viljalõikusel, masindamisel ja muudel töödel.* (Lühielulood, 2007)

Niina Ööpik: *Maakoolide õpetajatel on tulnud ikka igasuguseid ülesandeid täita. Näiteks mina pidin Tee Kommunismile kolhoosi Kapu osakonnas seinalehte välja andma, Visusti lüpsilaudas näitlikku agitatsiooni üles panema, Kapu külavolinikuga peredest riigilaenu koguma. Tuli käia kinoseansside ees kõnelemas, näiteks Kalitsas, Vaol jm.* (Lühielulood, 2007)

Ruth Mandri: *Meenuvad ka mõningad tobedused 1950-1960ndaist aastaist. Õpetajate vahel olid jaotatud kontrollimiseks maapered, et seal sündiv vasikas kolhoosile müüakse.*

Karjalautades pidid õpetajad pidama ettekandeid loomakasvatusest ja välja panema näitlikke vahendeid. Õpetajate nõupidamisel vibutas rajooni esindaja kaks korda sõrme: „Teie, Koeru kooli õpetajad, olete süüdi, et Tee Kommunismile kolhoosis 60% põrsaid suri.“ (Lühielulood, 2007)

3.3.3. Õpetajad 2020. aastal

2019.-2020. õppeaastal töötavad mõisas (Joonis 14) klassiõpetajad Anne Muhk, Ave Taal, Rita Õunapuu, Kerle Põldver, Maarja Mänd, Külli Pällo ja Pille Eha. Abiõpetajad on Eve Grauberg ja Ülle Teppan ning abipersonal Õie Ringmets ja Lea Eelmaa.

Joonis 14. Töökollektiiv mõisas aastal 2020

3.3.4. Õpetajate arvamused kooli kollektiivist

Maimu Pihlak: *Koolis oli hea töötada, sest õpetajad olid sõbralikud. Eriti veel vanad õpetajad.*

Eha Serva: *Koeru koolis töötamine oli väga meeldiv. Kolleegid oli sõbralikud, abivalmid ja heatahtlikud. Oli väga püsiv ja ühthoidev kaader. Kollektiivis puudusid intriigid ja lahkkelid.*

Linda Heinsoo: *Õpetajate kollektiiv on alati tubli olnud. Aktiivselt võeti osa kohalikust kultuurielust, spordiüritustest.*

Vilme Aan: *Õpetajad olid entusiastlikud. Valitses hea õhkkond. Toetati üksteist ja kõike tehti kollektiivselt.*

Luule Veiram: *Kollektiiv oli küllaltki suur, kuid sõbralik ja üksmeelne, hoiti alati kokku, kui tuli kaitsta kooli huve. (Lühielulood, 2007)*

4. ÕPILASED

Aruküla mõisas on haridust omandanud paljud nimekad ja tublid inimesed erinevatelt elualadelt: Nikolai Kozlov (EPA rektor), Johannes Aare (TPI professor), Tullio Ilomets ja Rein Prank (TRÜ õppejõud), Mart Avarmaa (Tartu rajooni ATK esimees), Sulev Kont (EKP Harju rajoonikomitee esimene sekretär), Jaanus Murakas (AS E-PIIM juhatuse liige), Kalju Lepik (luuletaja), Ernst Kirs (skulptor), Riho Leppoja (koorijuht ja muusikapedagoog) ja Johannes Lükki (Vanemuise ooperi- ja operetisolist). (Ööpik, 1987)

Aruküla mõisas on õppinud 20 praegust Koeru kooli töötajat: Anu Kangur, Eve Grünmann, Kerle Pöldver, Linda Hinnosaar, Lishanna Ilves, Marika Nagla, Mati Pihlak, Meelis Kirsimets, Merle Urbanus, Pille Eha, Raido Johanson, Raili Tamm, Raivi Laug, Reet Saar, Siret Pärtel, Tiia Tippi, Toomas Aan, Ülle Salumäe, Ülle Teppan ja Õie Ringmets.

4.1. Tervitamine

Õpilaste kasvatamisel on pööratud suurt tähelepanu viisakale käitumisele, millest üks osa on tervitamine. 50ndatel pidid poisid tänaval tervitades mütsi tõstma. Kooli piirkonnas pidid õpilased ütleva peale tunde „Head aega!“ ja väljaspool kooli piirkonda „Tervist!“. Kantseleisse sisenemisel ja lahkumisel pidid õpilased alati tervitama. Klassi ette tulles ja sealt lahkudes tegid poisid kerge kummarduse ja tüdrukud „kniksu“, kuid sageli ei teatud, millal seda teha. Õpilased tervitasid meelsamini, kui nad üksi õpetajale vastu tulid – koos vanemaga liikudes pigem mitte. Õpetajate arvates tervitasid väiksemad õpilased meelsamini ja ilusamini. Oluline oli tervitada kõiki koolis viibivaid täiskasvanuid ja lapsevanemaid. Tänapäeval piirdub tervitamine „Tere!“ ütlemisega. (Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951; Tootmisnõupidamiste protokollid, 1958-1959)

4.2. Probleemid õpilastega

Õpilaste käitumine õppe- ja vahetundides on olnud läbi aegade probleemiks. Teatud õpilased rikuvad pidevalt tunnis korda. Kasutatakse jämedaid väljendeid ja suhtutakse õpetajasse lugupidamatult. Väljavõtted erinevatest vanadest Koeru kooli dokumentidest:

- *Tunnis esineb veel õpilasi, kes ei tööta. Eriti on sellised raskused esinenud V-ndates klassides. Õp. märgib, et V-klassides on selle põhjuseks palju ülekasvanud õpilasi.*
- *Tundide algul esineb lärmi. Tundi ei lõpetata alati organiseeritult.*
- *Vastama ei tulda korralikult, jäetakse kummardus tihti tegemata.*
- *Õpilane tegi klassi poole kummarduse seljaga. Sellest peaks rääkima klassijuhataja tunnis.*
- *Otto võttis enda klassi õpilaselt sulepea ja kui viimane seda tagasi nõudis lõi Otto teda pähe mingisuguse metallvõtmega, tekitades kaasõpilasele kergemaid haavu.*
- *Õpilane tõi kaasa mingit määret ning määris vägivaldselt kaasõpilaste nägusid.*

(Ainekomisjoni protokolliraamat, 1958-1962; Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951; Tootmisnõupidamiste protokollid, 1957-1958)

Üheks õpilaste hulgas levinud probleemiks on olnud varastamine. Põhjused, miks ja mida varastati olid erinevad. Nõukogude ajal arutati vargustega seonduvat tootmisnõupidamistes ja õppenõukogudes. Kõik teemad protokolliti. Otsiti põhjuseid ja lahendusi ning määrati vastavad karistused. Väljavõtted protokollidest:

- *Õpilane võttis omavoliliselt kooli ruumist kaasõpilase jalgratta. Järgmisel päeval ei toonud ratast tagasi. Klassijuhataja käis kodus ja leidis ratta metsast ning tõi tagasi.*
- *Õpilane võttis internaadis kaasõpilase raha 10 rubla.*
- *3. klassi õpilane varastas 6. klassi õpilaselt täitesulepea ja müüis selle edasi 5. klassi õpilasele. Mille omakorda varastas sama klassi õpilane. Pärast varguse avastamist pidid poisid tasuma 10 rubla kahjutasu ja nende käitumishinne langetati viielt neljale.*
- *Õpilane varastas. Ta oli hellitatud poiss, kes oli varem saanud palju maiustusi. Ema nüüd üksinda ei suutnud nii palju teenida, kuid poiss ei tahtnud loobuda maiustustest ja hakkas varastama. Kaasõpilased valvasid poisi järele. Et kodu ja kooli vahel oli tihe kontakt, suudeti vargus välja ravida.*
- *Õpilane varastas Koeru Toidubaarist paari kalosse, mis olid seal aknal pakis, ema püüdis neid kalosse Paides ümber vahetada.*
- *Poisid varastasid koolile kuuluvatelt suuskadelt sidemeid.*
- *Poisid varastasid Koeru Kultuurimaja juurest jalgratta "Turist" ja viisid selle Aruküla metsa. Järgmisel päeval kutsuti metsa kaasa 3. klassi õpilane. Ratas viidi sügavamale metsa ja üks poistest lahutas jalgratta osadeks, endale võttis ta rattad, teised osad jagas poiste vahel ära. Ülejäänud osad peideti sipelgapessa, porikaitseid keerati kõveraks, et välja ei paistaks.*

- *Ühe vanema jalgratta varguse sooritas veel õpilane Udeva sovhoosi klubi juurest peale kino. Ta viis ratta koju kartulipõllule. Järgmisel päeval viis ratta metsa, millest mõned osad ära võttis ja oma ratta külge monteeris. (Ainekomisjoni protokolliraamat, 1958-1962; Koeru 7-kl. Kooli pedagoogilise nõukogu protokollid, 1954-1957; Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951)*

Erinevatel koosolekutel olid arutlusel õpilaste käitumine väljaspool kooli. Õpilase halva käitumise arutellu kaasati ka ametnikke lapsevanema töökohast. Väljavõtted protokollidest:

- *Poisid käisid loata Väinjärve rahvamajas õhtusel kinoetendusel, kus nad rikkusid avalikult korda ja tegid ulakusi.*
- *Õpilasele tehti avalik noomitus suitsetamise tõttu.*
- *5. klassi õpilane jäi vahele suitsetamise ja viina joomisega. (Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951)*

60ndatel oli tavapärase, et igal nädalal kogunes kogu kool mõisa saali, et lugeda ette õpilaste nimed, keda häbistada pahanduste või halva õppeedukuse eest. Tänapäeval märgitakse rikkumised eKooli ja probleemile lahenduse leidmiseks kaasatakse lapsevanemaid ning kooli tugispetsialiste. (Tippi, 2019)

4.3. Õpilaste riietus koolis

Eesti Vabariigi ajal üldist vormikandmise kohustust ei olnud. 1930. aastate keskel püüti vormiriietust ühtlustada. Tüdrukud kandsid valge kraega villast kleiti ja poisid villast pintsakut. Sõjajaeelsel ajal oli koolivormi kandmine au- ja uhkuseasi. 1940. aastal lubati senist vormiriietust edasi kanda, aga sellelt tuli eemaldada kõik endise kooli tunnusmärgid. Nõukogude ajal oli kohustus kanda koolivormi, et muuta lapsed ühtseks massiks ja soodustada distsipliini hoidmist. (Aan₁, 2019)

50ndate lõpus oli õpilaste riietus pidev probleem, sest mõnes klassis oli riietus kirju. 1958. aastal otsustati üle minna vormiriietusele. Tütarlapsed pidid kandma puuvillast või villast valge kraega kleiti ja musta põlle ning poisid tumesinist või musta ülikonda. Klassijuhatajad töötasid välja vormiriietuse moe ning nõude. Kleiti ja dressipükse ei tohtinud koos kanda. Tütarlastel ei tohtinud jalas olla kapronsukad. Vormiriietust ei tahetud kanda, sest see polnud sobiv tegumoelt ja riiet ei olnud saada. Õpilaste riietust kontrollis õppealajuhataja ja selgitati välja kõige

eeskujulikum klass. Klassijuhatajad pidid rangelt vormiriietuse kandmist nõudma ja ilmnevate puuduste korral kodudega tihedalt kontakti hoidma. (Ainekomisjoni protokolliraamat, 1958-1962; Tootmisnõupidamiste protokollid, 1957-1958)

Samuti tehti sisejalatsite kandmine kohustuslikuks. Igal lapsel pidid olema sussid ja kott nende hoidmiseks. Õpilastel oli kohustus kanda vormimütsi koos märgiga. Tukka tohtisid kanda 1.-3. klassi õpilased ja 4. klassis pikemaid juukseid tingimusel, et need oleksid korras. (Koeru 8-kl. Kooli õppenõukogu protokollid, 1957-1961)

60ndatel oli igapäevaseks koolivormiks tüdrukutel must seelik, triibuline pluus (Joonis 15) ja põll. Pidulikuks vormiks oli must pluus valge krae ja kätistega. Valged kätised ja kraed kuulusid igapäevase koolivormi juurde ning neid pidi sageli pesema ja õmblema. (Tippi, 2019)

Joonis 15. Klassipilt (Koeru KK fotoarhiiv)

Keelatud olid venivad sukad, kõrvaugud ja lakitud küüned. Samuti ei saanud tüdrukud kasvatada oma juukseid pikemaks kui õlgadest kahe näpu võrra ülevalpool. Kui aga nii oli läinud, et tütarlaps oli saanud juukseid kasvatada ja direktor seda märkas, võttis ta käärid ja lõikas need kohe maha. (Tippi, 2019)

70ndatel kanti miniseelikut või vööga pihkseelikut, mille juurde kuulus sinakasroheline pluus (Lisa 3). Esmakordselt tohtisid tüdrukud kanda viigipükse. Lisandunud olid ka vestid, mida sai

kanda nii seeliku kui ka pükstega. 80ndate alguses muutus koolivorm mitu korda. Esmalt valmistati seelikud, püksid ja jakid moodsast teksariidest, kuid riie osutus mittevastupidavaks. Viimaseks uuenduseks olid šotiruudulised seelikud, millega koos kanti helesinist pluusi ja sinist vesti või jakki. Poisid kandsid tumesinist ülikonda. (Pärtel, 2019)

Alati on pidanud koolivormi iga õpilane ise muretsema. Pioneerid pidid iga päev kandma punast kaelarätti. 80ndate keskpaigas kaotati kohustus kanda koolivormi. (Pärtel, 2019; Tippi, 2019)

4.4. Õpilaste kohustused – tööd koolis

Läbi aegade on lisaks õppimisele pidanud õpilased tegema kooli juures erinevaid töid. Koguda tuli vanapaberit ja -metalli ning suvel korjata ravimtaimi. Sügiseti aidati kolhoosi kartulivõtmisel ja kevaditi käidi põldudelt kive korjamas ning metsa istutamas. Lisaks aidati parandada ja värvida koolimööblit ning ruume. Abiks oldi spordiväljakute rajamisel ja korras hoidmisel. Igal suvel oli kohustus teha aiatöö- või praktikapäevi. (Pärtel, 2019)

4.4.1. Ravimtaimede kogumine

Suvel pidi iga õpilane individuaalselt korjama ravimtaimi (pärnaõisi, teelehti ja raudrohtu), need kuivatama ja sügisel vähemalt 300 grammi apteeki viima. Ravimtaimede kogumist korraldas klassijuhataja, kellele pidi esitama apteegist saadud kviitungi. Enamik õpilasi täitis kohustust kohusetundlikult ja viis asjatundlikult kogutud ja kuivatatud ravimtaimed kohalikku apteeki. Õpilaste poolt tehtu omas riiklikku tähtsust. Alati ei viidud apteeki vajalikku kogust ravimtaimi. Uus võimalus oma kohustust täita anti septembris, siis võis korjata ubalehte, palderjani juuri, põldosja, koiheina, köömneid, kibuvitsamarju, pihlakamarju, pohlalehti ja kadakamarju. Kõiki neid oli võimalik saada Koeru ümbrusest. Selleks, et õpilased ravimtaimi meelsamini korjaksid, korraldati ühiskorjamisi ja klasside vahelisi võistlusi. Ravimtaimede kogumise kohustus lõppes 80ndate alguses. (Koeru apteegi juhataja kiri, 1949; Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951)

4.4.2. Kooli ümbruse korrashoid

Üheks õpilaste ja õpetajate ühiseks tööks oli pargi korras hoidmine: lehtede riisumine, maha kukkunud okste korjamine, lillede ja heki hooldamine. Ülekooliline pargi riisumine lõpetati aastal 2015, kuna lehtede põletamine keelati ja neid ei olnud kusagile panna. Nüüd purustatakse

lehed muruniidukiga. Riisutakse vaid mõisa esist. Igal kevadel lüüakse kaasa üle-eestilises talgupäeval “Teeme ära”, mille raames korjatakse prügi kooli ümbruses ja Koeru alevikus.

4.4.3. Töö kooliaias

20ndate keskel rajati õpetaja Heinrich Jaagusoo eestvedamisel kooliaed, kus õpilased said sooritada aiatööpraktika. 50ndate lõpus korraldati aiatöönädala raames klasside-vaheline võistlus ja selleks, et kooliaeda korras hoida pidi iga klass hooldama 50 katselappi. Kõikide klasside õpilased pidid suve jooksul tegema aiatööpäevi. (Koeru KK digiarhiiv 2002-2019; Koeru 8-kl.Kooli õppenõukogu protokollid, 1957-1961)

90ndate algusest vastutas kooliaia eest õpetaja Anne Muhk. Ta mäletab, et algul olid peenrad väga korralikult tehtud – need pidid olema sirged ja mõõdetud. Põllumaa oli peenardest eraldatud. Kõik muruääred aeti sirgeks, kasutades tokki, nõõri ja labidat. Suviseid aiatööpäevi pidid suuremad õpilased tegema viis ja nooremad kolm. Mõne aasta möödudes jäi söökla huvi juurviljade vastu väiksemaks. Söökla juhataja avaldas soovi, et kooliaias võiks kasvatada arooniaid. Kui taimed suureks kasvasid ja vilja kandma hakkasid, siis ei saanud söökla neid enam vastu võtta, sest nõuded olid aastatega muutunud. Seega kadus põllumaa ära, aga peenrad siiski jäid. Aastatega vähenes haritava osa hulk veelgi. Tavapärased kooliaias tehtavad tööd asendusid kooliterritooriumil tehtavate töödega. Neli aastat tagasi võeti vastu otsus kaotada aiatööpäevad, sest ei olnud anda piisavalt tööd, mis õpetaks lapsi tööd tegema. Vajalikud tööd teeb Anne ise koos vabatahtlike õpilastega. (Muhk, 2020; Pärtel, 2020)

4.5. Töö- ja puhkelaager

Alates 1974. aastast oli õpilastel võimalus suviti töötada töö- ja puhkelaagris (TPL-s). Tegemist oli õpetaja Uno Aani organiseeritud laagriga Majaka kolhoosi töötajate lastele. Teise aasta suvel said laagrisse tööle kõik kohalikud lapsed. Töö- ja puhkelaagris käimine meeldis lastele ja õpetajatele – oli võimalus teenida raha. Kõik laagris osalejad said ühesugused särgid. Peamiseks tööks oli juurvilja kõplamine, vahel ka kivide korjamine. Põllule viidi õpilased bussiga. Pärast kahetunnilist töötegemist söödi kehakinnitamiseks saiakesi ja kõrvale joodi morssi. Töö kestis neli tundi ja seejärel viidi lapsed Koeru Toidutaresse lõunasöögile. Pärast tööpäeva organiseeriti ühiseid ettevõtmisi. (Aan₁, 2019)

Laager kestis kuu aega ja selle lõpus toimus lõpupidu (Joonis 16). Tublimatele anti auhinnad. Lisaks toimusid ekskursioonid Leningradi ja Riiga, hiljem ka Moldaaviasse ja Valgevenesse. See oli eriline võimalus enamikul lastel Eestist väljapoole reisida. Samuti osaleti Paide rajooni töölaagrite kokkutulekul. Ühel aastal võideti nii rajooni kui ka vabariiklikul töö- ja puhkelaagrite võistlustel esikoht. Auhinnaks sai valida ekskursiooni kas Moskvasse, Leningradi või Volgogradi. Lapsed tahtsid ikka kõige kaugemale sõita ja valisid Volgogradi. (Aan₁, 2019)

Joonis 16. Esimese töö- ja puhkelaagri lõpupidu (Erakogu)

Praegu toimuvad suviti töölaagrid, mis kestavad kaks nädalat. Laagrisse pääseb kindel arv õpilasi. Tehakse vajalikke ja jõukohaseid töid Koeru alevikus ja selle ümbruses. Laste töötamist sponsoreerivad kohalikud ettevõtted. Toimuvad ühisüritused ja väljasõidud.

4.6. Õpetajate arvamused õpilastest

Luule Veiram: *Lapsed Koeru koolis olid peaaegu samasugused nagu kõikjal – häid ja halvasti õppivaid, korralikke ja korratuid, meeleldi koolis käijaid ja tihti puudujaid, aktiivseid väljaspool õppetööd ja mitteaktiivseid, seda loetelu saaks veel jätkata. Mõnes klassis esines tunnis põhjuseta suupruukijaid ja tähtsust täis tüdrukuid.*

Linda Heinsoo: *Õpilased on alati ühesugused olnud. Mõni on vallatu, mõni vaikne, mõni andekas ja mõni vähem andekas.*

Eha Serva: *Õpilaselt oli võetud vähemgi vastutus õppimise osas ja pandud õpetaja õlgadele. Õpetaja pidi töötama väljaspool õppetunde õpilastega, et parandada puudulikud lüngad õpilaste teadmistest, mis oli sageli tingitud õpihuvi puudumisest või laiskusest. Õpilased ütlesid*

lausa otsekoheselt õpetajale, milleks õppida, kui traktorist või lüpsinaine teenivad mitmekordse õpetaja tasu. (Lühielulood, 2007)

Anne Muhk: Õpilased on aastate jooksul muutunud. Varem oli õpetaja rohkem autoriteet. Nüüd on õpilastel rohkem õigusi ja nad teavad oma õigusi väga hästi. Ulakaid lapsi on olnud läbi aegade. Endised õpilased tulevad tänaval vastu ja tänavad nähtud töö ja vaeva eest. See teeb suurt rõõmu. (Muhk, 2020)

5. ÕPPIMISTINGIMUSED KOOLIS

5.1. Õppetöö katkestamine ebasobivate õppimistingimuste tõttu

Külma talve tõttu tuli 1940. aastal õppetöö jaanuaris ja veebruaris katkestada, sest temperatuur oli langenud alla 30 miinuskraadi. 1941. aastal algas kool alles 1. novembril, kui Nõukogude Liidu okupatsioon asendus Saksamaa omaga. Kooli jäid tööle ainult naisõpetajad ja koolijuhataja, meesõpetajad olid mobiliseeritud Nõukogude sõjaväkke. (Liivak, 2016)

Teise maailmasõja ajal katkestati õppetöö korduvalt külma talve ja kütmata klassiruumide pärast. Õpilastel olid koolitunnis seljas mantlid, mütsid, sallid ja kindad. Varem käis koolipere metsas kütet hankimas, kuid õpilaste viletsa riietuse tõttu otsustati, et õpilasi ei saadeta kütet tooma. Õppetöö katkestati, kuniks kütteprobleem lahenduse leidis. Puudu oli ka rahast, toidust ja tarbekaupadest. Majanduslike raskuste tõttu vähendati koolitundide arvu ja pikkust. Õpilased pidid seetõttu kodus rohkem iseseisvalt töötama. (Liivak, 2016)

Pärast teist maailmasõda oli samuti koolitöö raskendatud. Paljud koolimajad olid Eesti Saksa sõjaväe tagalaks. Aruküla mõisas suuri purustusi ei olnud, kuna Koerus otsest sõjategevust ei toimunud. Mõisaruumid vabanesid lõplikult 1944. aasta veebruaris. Ära oli viidud kooli inventar ja mõisa tähtsad dokumendid olid hävinud. Pärast sõjaväe lahkumist üritati ruumid korda saada, et uuesti õppetöö kallale asuda. (Liivak, 2016)

1944. aasta novembris katkestati õppetöö paariks nädalaks, sest koolis oli mitu difteeria juhtumit. Haiguspuhangud jätkusid ja difteeria vastu võitlemiseks hakati kehalise kasvatuses tunni alguses koos puhtuse kontrolliga õpilastel ka kurku kontrollima. (Liivak, 2016)

Teadaolevalt suleti kool pärast nõukogude aega esimest korda 2020. aasta 16. märtsist 18. maini, et peatada koroonaviiruse levikut Eestis. Õppimist jätkati distantsõppel. Õpetajad ja õpilased suhtlesid eKooli, meili, telefoni ja Zoomi keskkonna teel. Pärast eriolukorra lõppu kutsuti mõneks nädalaks kooli abiturientid, kes soovisid lõpueksameid sooritada, ja õpilased, kellel oli kodus õppimisega raskusi.

5.2. Ruumide olukord

Eelmise sajandi teisel poolel olid õppimistingimused mõisas halvad. Talvel oli külm, sest ahjud olid korrast ära. Väga külmal ajal köeti neid mitu korda päevas, kuid vaatamata sellele oli klassiruumides jahe. Nii mõnegi õpilase kampsun kõrbes, kui toetuti vastu üleköetud ahju. Kõige hullem oli olukord tualettruumides, milleks oli kuivkäimla. Ruumi sisenedes lõi nina nii tugev kibe lõhn, mis lõi hinge kinni. Tualette kasutati ainult äärmisel vajadusel. Valgustus oli kõikides ruumides halb, sest vajalikku petrooleumi ei olnud küllaldaselt ja petrooleumilambid ei valgustanud ruume piisavalt. Olukord paranes, kui 1955. aastal pandi koolimajja elekter. Sellega lahenes ruumide valgustamise probleem. (Aan₁, 2019, Pärtel, 2019)

Trepikojad ja koridorid olid pimedad ning värvitud tumedaks. Ruumide laed olid halvasti seisukorras – aeg-ajalt kukkus sealt alla krohvitudükke. Klassiruumide ja saali seinad olid mitu korda üle värvitud, kuid ikka oli kohti, kust värvikiht oli maha tulnud (Joonis 17). Põrandaid värviti korduvalt, aga mädanenud põrandalauad olid välja vahetamata. (Pärtel, 2019)

Joonis 17. Karneval mõisa saalis (Erakogu)

5.3. Mõisa restaureerimine

2014. aastal alustati mõisahoonet täieliku restaureerimisega, milleks saadi programmist „Mõisakoolid – säilitamine läbi kasutamise“ ligikaudu 1,1 miljonit eurot. Enne seda oli mõisa toodud kanalisatsioon ja vesi ning uuendatud tualettruumid. Ahjuküte oli vahetatud keskküttega – katlamaja rajati mõisa keldrisse. Välja oli vahetatud elektrisüsteem ja aknad. Õpetaja Anne

Muhu sõnul on varem mitmel korral parandatud katust, mis ikka ja jälle kuskilt läbi lasi. Restaureeritud oli mõisa saal. (Muhk, 2020)

2014.-2015. õppeaastal toimunud restaureerimine käigus läbis Aruküla mõis suure muutuse (Lisa 4). Kaks põhikorrust, väike keldrikorrus ja pööning said uue ilme (kokku 40 ruumi). Tööde käigus renoveeriti katust, terrasse, rõdu, elektripaigaldist, uuendati fassaadi, tehti põhjalik siseviimistlus kogu maja ulatuses, restaureeriti ajaloolisi maalinguid ja malmaeda. Remondi käigus tulid välja vanad historistlikud maalingud, mis on nüüd nähtavad. Maalingud annavad mõisa sisekujundusele suure väärtuse. Kõige uhkem ja mõisapärasem ruum on saal, kus on seinvalgustid, lage kaunistav kroonlühter, peeglid ja tammeparkett. Ruumid on hästi valgustatud ja avarad. Soetati uus ja mõisa interjööri sobiv mööbel. Mõisa välisvaade (Joonis 18) on pilkupüüdev nii omadele kui kõikidele külalistele. Õppimistingimused paranesid tunduvalt. (Aruküla mõisa renoveerimine, 2015)

Joonis 18. Vaade Aruküla mõisale kevadel 2020 (Erakogu)

6. ÕPPETEGEVUS

6.1. Õppe- ja kasvatustöö

Koeru koolis õpiti 20.-30. aastatel järgmisi õppeaineid: eesti keel, vene keel, saksa keel, inglise keel, ladina keel, ilukiri, aritmeetika, geomeetria, algebra, ajalugu, kodulugu ja kõlbluseõpetus, ühiskondteadus, kodanikuõpetus, filosoofia eelkursus, füüsika, loodusteadus, maateadus, joonistamine ja joonestamine, voolimine ja joonistamine, laulmine, võimlemine, tervishoid, esmaabi ning käsitöö. 1921.-1922. õppeaastal võis lisaks vene ja saksa keelele õppida üks tund nädalas soome keelt eesti keele arvelt. Õppeaasta lõpus said õpilased tunnistused (Lisa 5), kus lisaks 1. ja 2. poolaasta ning aasta kokkuvõtvale hindele anti hinnang õpilaste hoolsusele ja elukommetele. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988; Last, 2013)

1925.-1926. õppeaastast muudeti Koeru Täienduskool rohkem praktilisemaks. 1. ja 2. klassi lisandusid uued õppeained: majapidamine, raamatupidamine ja matemaatika, põllumajandus, kasvatusõpetus ning valikainena usuõpetus. 1938.-1939. õppeaastal õpetati veelgi rohkem eluks vajalikke ja praktilisi õppeaineid: toitlustamine, rõivastus ja kodukäsitöö, kodukorrastus ja pesupesemine, kodukäsitöö (poistele), aiandus, kodulinnu- ja loomakasvatus, taimekasvatus ja talumajandus, tehnilised andmed, riigikaitsealine kasvatus. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988; Last, 2013)

Pärast teist maailmasõda õpiti koolis üldjuhul samu õppeaineid. Vastava väljaõppega õpetajaid ei olnud piisavalt saada, mistõttu töötas koolis mitu kutseta õpetajat. Nende abistamiseks hakati läbi viima piirkondlikke metoodikapäevi. Lisaks abistasid neid oma kooli kogenud õpetajad. 1940. aastate lõpust hakati õpetajatelt nõudma tunnikonspekte, mida kinnitas õppealajuhataja Anna Juur iga päev enne tunde. Hakati korraldama õppevahendite näitusi ja moodustati ainekomisjonid. Osa õppeaineid asendus uute nimetustega: tööõpetus, matemaatika, geograafia, bioloogia, keemia ja kirjandus. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

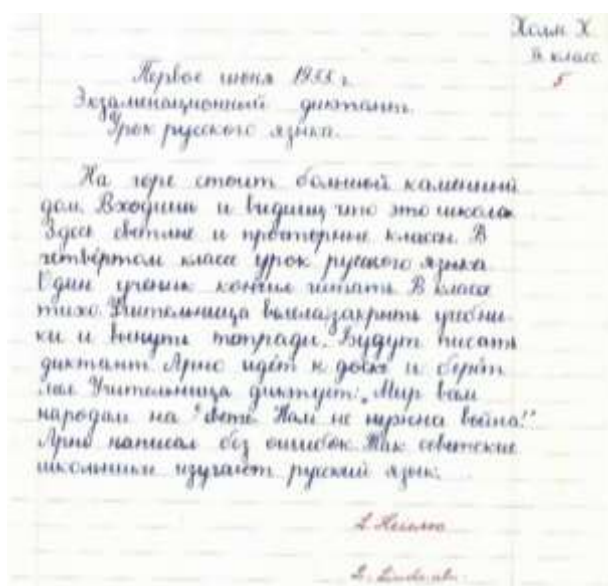
Nõukogude ajal lisandusid eraldi ainetena kirjatehnika, kirjanduslik lugemine, konstitutsioon, ühiskondlikult kasulik töö, õppepraktika ja koorilaul. (Klassipäevikud, 1951-1960)

2019.-2020. õppeaastal kuuluvad mõisas õppivate 1.-4. klassi tunniplaani eesti keel, inglise keel, matemaatika, loodus- ja inimeseõpetus, kunst, tööõpetus, muusika ja kehaline kasvatus ning valikained rütmika, informaatika ja majandusõpetus.

Juhul, kui õpilastel ei olnud vajalikud teadmised omandatud, siis jäeti nad 50ndatel pärast tunde ehk „jäid kinni“. Järele õpiti kantseleis õpetaja laua taga nii kaua, kui saadi vastav teema selgeks. Vahel kestis see videvikuni. Hiljem on olnud ka perioode, kui õpilane sai mitterahuldava hinde, siis seda ei pidanud järele vastama, mistõttu oli klassikursuse kordajaid palju. Tänapäeval rakendatakse mitmeid tugisüsteeme (abiõpetajad, väikeklassid, õpiabitunnid ja järelevastamised), et suurendada õpilaste edasijõudmist. (Aan₁, 2019; Pärtel, 2019; Tippi, 2019)

6.2. Käekiri

Alati on suurt tähelepanu pööratud õpilaste käekirja kujunemisele ja parandamisele. 50ndatel pidi kõikide tööde hindamisel arvestama ka käekirja (Joonis 19). Õpilasi võis jätta pärast tunde kirjutamist harjutama. Lohakalt tehtud tööd lasti samasse vihikusse uuesti ümber kirjutada. Kui õpilase töö sisu oli hea, aga välimus korratu, siis pidi õpetaja samuti korraliku käekirjaga kirjutama vastava märkuse. Käekiri oli parem ajal, kui kirjutati tindi ja sulepeaga. Tänapäeval alustatakse 1. klassis kirjutamist hariliku pliiatsiga. Kui tähtede kuju on selgeks õpitud, siis võib kirjutamisel kasutada kustutatavat tindipliiatsit ja hiljem pastapliiatsit. (Ainekomisjoni protokolliraamat, 1958-1962)

Joonis 19. Etteütlus (Koeru KK arhiiv)

6.3. Õppevahendid

Sada aastat tagasi olid õpilaste igapäevasteks õppevahenditeks aabitsad, lugemikud, laulikud ja vihikud ning kirjutamiseks suled ja tindipotid. Hiljem asendusid suled sullepeadega, millega pidi kirjutama veel 70ndate lõpus. Laudadel olid puitraamis tahvlid ja krihvlid (pliiatsikujuline kiltkivist kirjutusvahend). Matemaatika joonestusvahendid olid puidust. Õpetajad hoolitsesid selle eest, et igal laual oleks tindipott, kuhu õpilased saaksid oma sullepead kasta. Kooli- ja kontrolltööd tehti vihikutesse. Saksa okupatsiooni ajal oli igale algkooli õpilasel ette nähtud 5 pliiatsit, 10 sulge, 9 vihikut ja 3 joonestusblokki. Pärast sõda puudusid õpilastel vihud (vihikud), pliiatsid, suled, tint ja õpperaamatud. (Liivak, 2016; Lühielulood, 2007)

Nõukogude ajal lisandusid vajalike õppevahendite hulka nn liikuvad aabitsad, mille abil sai väikesi tähekaarte ritta ladudes moodustada sõnu ja lauseid. Matemaatikatundides õpetati arvutamist arvutuspulkade, arvelaaua ja lükati abil (Joonis 20). Joonistamistunnis pidi igal õpilasel olema isiklik joonestamisblokk ja vesivärvide või suur guaššvärvide komplekt, kuhu kuulus 12 värvi. Lisaks pidid kaasas olema isiklikud pintslid ja nende pesemiseks väike nõu, milleks sobis klaasist hapukoorepurk. (Pärtel, 2019)

Joonis 20. Matemaatikatunni õppevahendid (Erakogu)

Tänapäeval kasutavad õpilased koolis vihikuid, töövihikuid, õpikuid ja tahvelarvuteid. Kirjutusvahenditeks on pastakad, vildikad ning harilikud- ja värvipliiatsid. Kunsti- ja tööõpetuse tunnis kasutatavad vahendid muretseb kool. Õpetajatel on peamiseks

õppevahenditeks tahvel ja kriit ning arvuti koos projektoriga. Joonlauad, sirklid ja mallid on valmistatud plastikust. Õpetajatel ja õpilastel on võimalik nii õpetamiseks kui õppimiseks kasutada erinevaid nutiseadmeid ja interneti, kust on võimalik leida huvitavaid õppematerjale ja -videosid.

6.4. Vahetunnid

Nõukogude ajal pidid õpilased vahetunni ajal mõisa saalis ringis jalutama. Vanemad õpilased pidid käima välimises ringis ja nooremad sisemises. Sageli oli saalis jalutamine lärmakas – käidi mitmekesi ja kaelakuti. Vahetunnis esines rüselemist, jooksmist ja tormamist. Õpetaja sisenemisel saali tuli teda tervitada, kuid sageli õpilased isegi ei peatunud selleks. Saalis korra hoidmiseks pidi korrapidaja-õpetaja vahetunni ajal viibima kindlasti saalis. Õpilased, kes olid korrapidajad, pidid kohe koos vahetunni alguse kellaga oma kohale minema. Õues korda pidav õpetaja pidi tegema kindlaks, kas ilm on sobiv väljaminekuks ja olema väljas laste juures. Kontrolliti, kas õpilased viibivad küllaldaselt värskes õhus. (Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951; Tootmisnõupidamiste protokollid, 1957-1958; Tootmisnõupidamiste protokollid, 1958-1959)

Tänapäeval mängitakse vahetunni ajal õues ja mõisasaalis. Klassiruumides on võimalik mängida erinevaid lauamänge ja lugeda raamatuid. Keelatud on kasutada nutiseadmeid.

7. SPORDITEGEVUS

7.1. Sportimine koolis alates 20. aastatest

20ndate alguses oli Koeru koolis sporditegevus väga aktiivne. Mõisa ees asusid võrkpalli-, hüppe- ja tõukeplatsid. Pargi alleesid kasutati jooksuradadena. Aruküla kabeli juurde viival teel toimusid 100 m, 200 m, 800 m, ja 1500 m jooksud. Olemasolevatel rajatistel viidi läbi nii kohalikke kui ka tähtsamaid Järvamaa spordivõistlusi (Joonis 21). (Aan, 2018; Ilomets, H)

Joonis 21. Spordivõistlused mõisa ees (Erakogu, 1927)

Alates 1945. aastast oli poistele kohustuslik sõjalise ettevalmistuse treening OVTK (ole valmis tööks ja kaitseks) ja hiljem VTK (valmis tööks ja kaitseks). Iga poiss pidi oskama roomata, ületada erinevaid takistusi ja kaevikust granaati heita. Lisaks pidid õpilased normatiivi täitma suusatamises, ujumises, jooksudes, hüpetes, võimlemises ja andma ka esmaabi. Haridusministeeriumi vastava määruse alusel pidi koolides senisest rohkem tähelepanu pöörama õpilaste õigele kehalise kasvatuse teostamisele, hommikuvõimlemise läbiviimisele, arstlikule kontrollile ja õpilaste jaotamisele tervisegruppidesse. (Aan, 2018; Aan₁, 2019; Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid, 1949-1951)

1950ndatel Koeru koolis sporditreeninguid ei toimunud. Kehalise kasvatuse tunnid viidi läbi õues või väga halva ilma korral mõisa saalis. Kiirjooksu tehti alumise korruse pikas koridoris.

Mõisa ees sai kuuli tõugata ning korv- ja võrkpalli mängida. Võimlemistunde (Lisa 6) andis poistele direktor Evald Lindsalu ja tüdrukutele Hilja Reidma. (Aan, 2018; Aan₁, 2019)

Koeru kooli sportlased olid võistlustel eriti edukad 1954. aastal, kui kehalise kasvatusõpetajaks oli direktor Gunhard Rundu ja võimlemisõpetajaks Niina Kivimäe-Ööpik. Koos õpilastega alustati ka Aruküla parki staadioni rajamist. (Aan, 2018)

1961. aastal, kui kehalise kasvatusõpetajaks tuli Uno Aan, oli staadioni muldkeha ja väljak juba olemas. Sporditingimuste parandamiseks oli veel vaja palju tööd teha. Koos lastega jätkati staadioni rajamist, pandi rajapiirded, ehitati hüppekast ja staadionimaja, kuhu viidi sisse ka elekter. Uuendust vajas ka jooksurada, mille katmiseks vajalik tellisepuru toodi Türi tellisetehasest. (Aan, 2015; Aan₁, 2019)

Uno Aan oli üks Koeru kooli legendaarsemaid kehalise kasvatusõpetajaid. Õpilaste hindamisel ei arvestanud Uno normi täitmist, vaid lapse püüdlikkust. Paljudest neist said hiljem tublid sportlased. Paide rajoonis olid Koeru kooli võimlejad, kergejõustiklased, suusatajad, jalgratturid, maadlejad ja matkajad tihti esimeste hulgas. Samuti osaleti edukalt vabariiklikel võistlustel. Uno eestvedamisel korraldati koos õpilastega palju matku. Mitmed sportlased õppisid Uno eeskujul kehalise kasvatusõpetajaks. (Aan, 2015)

Endiste õpilaste arvamus Unost: *Juba ainuüksi Uno Aani juuresolek mõjus meile innustavalt ja andis julgust oma võimeid proovile panna. Ta oli sõnades täpne, nõudmistes järjekindel ja otsustes õiglane. Õpetaja eeskuju oli nakkav ja pole siis ime, et mitmed meist on valinud treeneri elukutse.* (Aan, 2015)

Mängude väljakul, kus kunagi asus mõisa kasvuhoone, lammutati ära vanad müürid. Karjäärast veeti liiva, meiereist põlevkivituhka, mis segati mänguväljaku katteks kokku. Tööd tehti reha ja labidaga. Väljaku katteks vajalik materjal toodi autoga – abiks olid internaadi poisid. Neile see meeldis ja Uno sai lisaks teha noorte liiklusinspektorite ja autoõpetuse koolitust. Noormehed kühveldasid liivakasti kiiresti täis, et saaksid roolis või vähemalt kassis sõita. Tööd tehti kokku 7455 tundi. Poisid olid õhtu otsa ametis ja vahel pidid lapsevanemad neid isegi otsima tulema. Ehitati korralikud hüppepaigad, kettaheite- ja kuulitõukeringid, uued võrkpalli- ja korvpalliväljakud. (Aan₁, 2019)

Mõisast mõnesaja meetri kaugusel asuvad tiigid olid populaarsed nii suvel kui ka talvel. Suvel käidi seal suplemas. Selleks ehitati ujumissilla taoline ehitis, millelt sai vette hüpata. Suvel ei olnud midagi hullu kui kogemata sisse kukuti, siis päike ja tuul kuivatasid riided. Ohtlikud olid sügisesed ja kevadised jääkaaned. Vist iga koolilaps vajus korra läbi nõrga jää. Kõige populaarsemad olid tiigid talvel. Tagumisele tehase tiigile Arukülas tehti koos noortega liuväli, mis õhtuti oli valgustatud ja kus mängis muusika. Paljudel olid uisud olemas, aga neid sai laenu-tada ka koolist. Peamiseks lõbuallikaks oli karussell. Jää sisse külmutatud posti ümber aeti ringi pika lati otsa seotud kelku. Teine osa tiigist oli tritsutajate päralt. Hiljem tehti liuväljak mängude väljakule (Joonis 22), kuhu tõi vett tuletõrjeauto. (Aan, 2018; Aan₁, 2019; Ilomets, H)

Joonis 22. Liuvälja rajamine (Riigiarhiiv, 1978)

Kehalise kasvatuses tundide läbiviimine paranes, kui 1982. aastal sai valmis täismõõtmega võimla. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

7.2. Suusatamine koolis

1930ndate teises pooles hakati koolis poistele õpetama suuskade valmistamist. Kaitseliidus korraldati vastavaid kursuseid, tänu millele hakkas arenema suusasport. Eriti hoogustus koolis suusatamine 1950. aastate lõpul ja 1960. aastate alguses. Õpetajad Niina Ööpik (Joonis 23) ja Uno Aan olid kogenud suusatajad ja talviti muutus suusatamine põhiliseks tegevuseks kehalise kasvatuses tundides. Suuskade hinnad langesid ja paljud pered suutsid oma lastele neid osta. (Aan, 2020)

Joonis 23. Õpetaja Niina Ööpik õpilastega treeningul (Erakogu)

Paljud lapsed hakkasid talvel suuskadega koolis käima. Mõnel päeval oli mõisa ees suusahoidlas üle 100 paari suuski. Algõpetust tehti mõisaesisel kerge kallakuga avaral platsil. Lisaks oli võimalus suusatada pargiradadel. Vanemate klasside õpilased tegid pikemaid ringe teisel pool Paide teed. Rajad kulgesid üle põllu Mullamäele ja Rausbergi mäele. Hiljem sõideti valitsejamajatagustel põldudel ning jõuti ka Laaneotsa ja Murumetsa küngastele. Kellel suuski ei olnud, said neid koolist laenutada. Mäesõitu oli hea õppida Mullamäel. (Aan, 2020)

Kõik suusad olid puust. Et need paremini libiseksid ja tagasi ei libiseks, tuli suusataldu tõrvata ja vastavalt ilmale õige määrdega määrada. Algajatel tuli tihti ette suusaninade purunemist. Suusatamine oli pärast tunde ja puhkepäevadel üks peamisi vaba aja veetmise vorme. Tänu sellisele aktiivsele tegutsemisele tõusis Koeru kool suusavõistlustel Paide rajoonis esimeste hulka ja osales palju kordi ka vabariigi maakoolide esivõistlustel. (Aan, 2020)

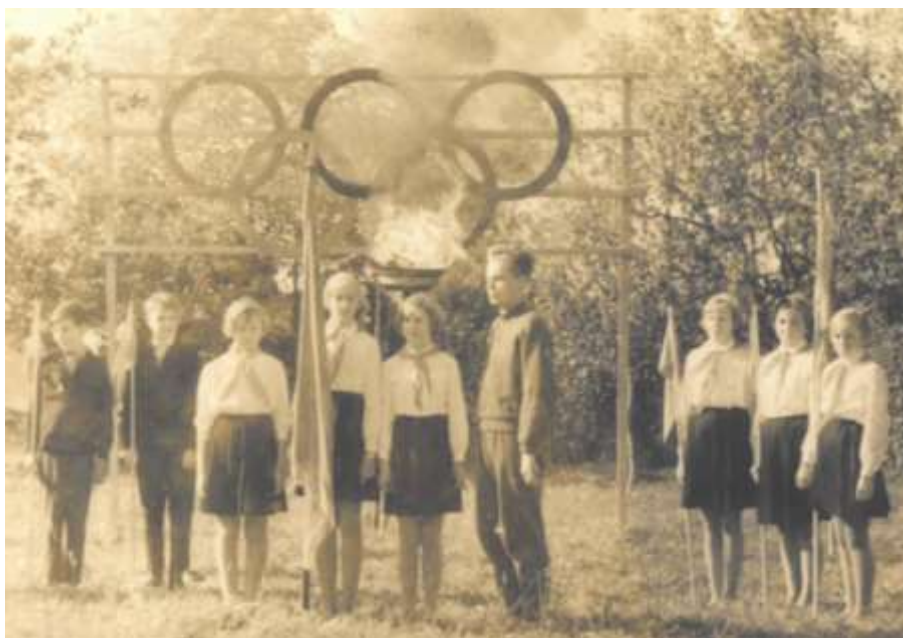
Suusatamise populaarsus õpilaste seas hakkas kahanema 1990. aastatel, kui odavate puusuuskade asemele tekkisid plastisuusad. Nende hooldamine oli küll lihtsam, aga hind jällegi paljude perede jaoks liiga kõrge. Sel ajal kooli õpetajaks tulnud Toomas Aan rajas Koeru spordiklubi abiga uue suusavarustusega suusabaasi. Samuti hoiab ta korras Aruküla pargis suusarajad. (Aan, 2020)

Algklassi õpilastele meeldib suusatamine väga ja esimesed suusasammud saavadki koolis tehtud. Kuna varustus on kallis ja lumeolud heitlikud, siis paljudele lastele isiklikke suuski

enam ei muretseta. Seetõttu ei saa nad oma oskusi lihvida sellisele tasemele, et ka vabal ajal oleks tahtmist ja võimalust suusatamas käia. Viimastel aastatel ei ole enam olnud õpilasi, kelle oskused oleks sellisel tasemel, et minna maakondlikele võistlustele. Kui lund on, siis jätkatakse Koeru koolis suusatamise algõpetuse andmist ka edaspidi. (Aan, 2020)

7.3. Kooliolümpiamängud

1964. aastal said Koeru koolis alguse olümpiamängud (Joonis 24), mis toimusid iga nelja aasta tagant. Suvel peeti suve- ja talvel taliolümpiamänge. Kui Jaapanis algasid 18. olümpiamängude ettevalmistused, astusid spordiradadele kõik Koeru kooli õpilased ja tähistasid seda koos Eesti fašistlikest anastajatest vabastamise 20. aastapäevaga. (Aan, 2018)

Joonis 24. Kooliolümpiamängude avamine (Koeru KK fotoarhiiv, 1964)

Fanfaarihelide saatel rivistati kõik kooli õpilased üles. Keegi ei olnud olümpiamängudest vabastatud, need kellel oli arstlik tõend, abistasid kohtunikena. Pidupäeval oli staadionile heisatud kõikide riikide rahvuslipud, kes olid noorte korrespondents-neljavõistlusest osa võtnud. Samuti heisati olümpialipp ja süüdati olümpiatuli. Võistlused kestsid kokku neli tundi. (Aan, 2018)

2004. aastal olümpiamängud taaslustati. Sellel korral seoti pidu teise selle aasta tähtsa sündmusega – Eesti astumisega Euroopa Liitu. Toimus pidulik tulesüütamise tseremoonia. Joostes viidi olümpiatuli kõikidesse suurematesse küladesse. 25 Euroopa Liidu riigi lippude all

sammusid kõik kooli õpilased ning Koeru ja Vao lasteaia lapsed staadionile. Olümpiahümni saatel heisati lipp ja loeti ette olümpiavanded. Järgnes tule süütamine, mida tegi kooli parim sportlane Lauri Bobrovski. (Aan, 2018)

Pärast tseremooniat oli kõigil soojenduseks ühine võimlemiskava. Võistlused algasid korraga kümnes paigas. Olümpiavõitjad selgitati välja vastavalt vanuseklassidele. Pärast autasustamist toimusid “riikidevahelised” jõukatsumised kilbiga teatejooksus ja kõieveos. Mänge peeti veel mitmel aastal, kuid tänaseks on traditsioon katkenud. (Aan, 2018)

7.4. Matkamine

20. sajandi teisel poolel oli õpilaste hulgas üheks populaarsemaks tegevuseks matkamine. Kehalise kasvatuse õpetaja Uno Aani eestvedamisel korraldati jalgsi-, suusa- ja rattamatku. Pikemad jalgrattamatkad viisid Peipsi järve äärde Kauksisse. Pikim suusamatk (Joonis 25) kestis kokku viis päeva, millest võttis osa paarkümmend last. Suuskadega sõideti marsruudil Koeru – Kiltsi – Väike-Maarja – Tamsalu – Porkuni – Neeruti mäed – Tapa – Aegviidu – Koeru. Ööbiti koolide internaatides. (Aan, 2015)

Joonis 25. Õpilased suusamatkal (Koeru KK fotoarhiiv)

Kõige populaarsem oli matkamine õpilaste hulgas (Lisa 7), kui koolis töötas Jüri Kuusmann. Tema eestvedamisel loodi 1966. aastal kooli matkklubi Avastaja (Joonis 26). Klubi ruumid asusid Koeru kultuurimajas. Matkklubi tööst võttis osa enamik kooli õpilastest ja õpetajatest. Õpiti matkatarkusi ning orienteerumist maastikul kaardi ja kompassiga. Noorematele õpilastele korraldati matku ja maastikumänge Koeru ümbruses. Vanemate õpilaste matkad toimusid Eesti

piirides. Kaugemad retked viisid Koola poolsaarele ja Karjala-Soome. Ühel aastal tunnistati Koeru kooli matkaklubi vabariigi parimaks. (Aan, 2015)

Joonis 26. Matkaklubi embleem (Erakogu)

1967. aastal toimus matkajate kokkutulek Kosel, kuhu sõideti ratastega. Minnes ööbiti Jänedal, kuid tagasi tuldi ilma ööbimiseta. Sama aasta augustis toimus Pärnumaal Valgerannas vabariiklik kokkutulek. Sõit sinna toimus ratastega ja õpilastega oli kaasas õpetaja Ruth Mandri. Lisaks pikale maale oli terve tee tuul vastu. (Aan₂, 2019)

Matkamise traditsioon on jätkunud tänapäevani. Aastaid on ülekooliline matkapäev toimunud 1. juunil. Matkatakse nii Koeru ümbruses kui ka kaugemates Eestimaa ilusates paikades.

7.5. Patriootilised mängud

70ndatel oli õpilaste lemmikuks sõjalis-sportlik mäng „Põuavälg“. 1973. aastal saavutas Koeru kooli „Põuavälg“ võistkond rajoonis esimese koha ja pääseti vabariiklikule võistlusele, mis toimus Tallinnas Matrossovi-nimelises polgus. Võistelda tuli sõjamängus, orienteerumises, takistusriba ületamises, laskmises, riviülevaatuses, granaadiviskes, jõuharjutustes, sõjaajaloo ja liikluseeskirjade tundmises. Kokkuvõttes saadi teine koht ja väga vähe jäi puudu üldvõidust ning pääsust üleliidulisele võistlusele. Kõige suurem üllatus oli laskevõistluse võitmine, sest Koerus puudus lasketiir, kus harjutada. Koerus treeniti kooli staadionil vastu kivimüüri lastes. (Aan, 2015)

Teiseks patriootlikuks võistluseks oli kergejõustiku korrespondentsvõistlused, mis toimusid koolides. Osalejaid oli kõikidest liiduvabariikidest ja rahvademokraatlikest riikidest. Ühel aastal otsustati tuua suurvõistluse tuli Tallinnast Koeru jalgratastel. Kuna kooli pioneerimalev kandis Aleksander Matrossovi nime, siis lepiti kokku Tallinnas asuva Matrossovi laskurpolgu komandöriga, et tema süütaks Tõnismäel asuva igavese tule juures Koeru kooli laternas. Tallinnast Koeru sõideti jalgrattal – kordamööda sõideti viis kilomeetrit. Tagasisõiduks kulus seitse tundi ja saatjaks oli Koeru sovhoosi autobuss. Öösel korraldati pioneeritoas tule valvamine. Järgmisel hommikul avati võistlused paraadiga. Laternast süüdati tõrvik ja seejärel võistluste tuli. (Aan, 2015)

8. ÕPILASÜHINGUD JA -ORGANISATSIOONID

8.1. Ühing Järvala

1920. aasta oktoobris loodi Koeru koolis ühing Järvala, mille sissetulek saadi liikmemaksudest. Järvala liikmeks astumisel pidid nii õpilased kui ka õpetajad andma allkirja, et jäävad karsklasteks. Ühingusse kuulusid peaaegu kõik vanemate klasside õpilased ja see jagunes osakondadeks. Ühing allus üleriiklikule noorsooühingule, kellele esitati oma tööst aruanne. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Kirjandusosakond andis välja ajakirja Lõke (Joonis 27), mis ilmus peaaegu iga kuu. Lood kirjutati ise ja paljundati šapirograafil. Lisaks avaldati õpilaste luuletusi ja kirjandeid. Lõkke numbrid illustreeriti ja õpilased said neid osta. Toimetuse tegevust juhendas kirjandusõpetaja Anna Juur. Teadaolevalt oli tegemist Järvamaa esimese, seejuures mitmekülgse ja sisuka õpilasajakirjaga. Kõiki numbreid läbis sõnum: *koguge haridust!* 1933. aastal avaldati ajakirjas tulevase luuletaja Kalju Lepiku esimene suleproov – proosapala „Mida jutustavad vanad puiestee kased?“ Mesikäpa varjunime all. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988; JT, 2004)

Joonis 27. Ajakiri Lõke (Lõke: "Järvala" häälekandja, 1922-1923)

Kaubanduse osakond oli Tulu. Selle liikmed müüsid vahetunnis õpilastele saia, teed ja vajalikke õppetarbeid. Kauplusest võis osta kõike, alates kustukummist ja lõpetades saapamäärdega. Müügipunkt asus mõisa saali sisenedes vasakut kätt, kus asus seinakapp. Kauplemine pidi olema korrektne – igal kuul tehti revisjon. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Spordiosakonda juhtis õpilane Martin Ahe ja juhendas kehalise kasvatuses õpetaja Jaak Ilomets. Ajakirja Lõke 1922. aasta üheksandas numbris ilmus määrus suuskade laenutuse kohta: *Suuski antakse ainult Järvala liikmetele. Tarvitamise eest väikeste suuskade eest 3 marka tund, suurte eest 5 marka tund. Suuski annab välja hr. Jürgenson.* (Jalakas, Jääger, Salum, 1988; JT, 2004)

8.2. Oktoobrilapsed

Oktoobrilaste rühmad moodustati nõukogude ajal algklasside õpilastest (6-9 aastased). Oktoobrilapseks vastuvõtmisel sai iga laps punase viisnurgakujulise rinnamärgi, mille keskel oli Lenini lapsepõlveportree. Oktoobrilaste tegevust juhtisid aktiivsemad pioneerid ja kommunistlikud noored. Koondustel õpiti laule ja mängu ning mõistatati mõistatusi. (Koeru KK digiarhiiv, 2002-2019)

8.3. Pioneerid

Nõukogude Liidus said pioneerideks õpilased, kes olid selleks vajaliku töötuse andnud. Alguses võeti pioneeriks ainult häid ja vähemalt kümneaastaseid õpilasi. Hiljem sai igaüks, kes selleks soovi avaldas, sest pioneeride arv oli koolides väga tähtis näitaja. Tihti astuti pioneeriks terve klassiga. (Lell, 2013; Tippi, 2019)

Pioneerid pidid kandma rinnas pioneerimärki ja kaelas punast kaelarätti (Joonis 28), mille kandmist kontrolliti. Sageli ei olnud see õpilastel mitte kaelas, vaid õpikute ja vihikute vahel kotis. Uhkusega kanti vilenööre, mille saamiseks oli vaja spetsiaalsed eksamid teha. (Lell, 2013; Pärtel, 2019)

Joonis 28. Koeru kooli pioneerid (Koeru KK arhiiv)

70-80ndatel oli Koeru koolis kaheksa pioneerirühma, mis jagunesid salkadeks. Pioneerid hoolitsesid algklasside õpilaste ehk oktoobrilaste eest. Erinevatel koondustel korraldati nuputamisvõistlusi, toimusid sõlmede tegemise ja riviõppused. Samuti õpiti salakirjade ja signaallippude tähendusi. Igal kevadel toimusid rivivõistlused. (Lell, 2013)

Pioneerid korraldasid palju üritusi: temaatilisi nädalaid ja loodusmatku, sõja- ja maastikumänge, laske- ja orienteerumisvõistlusi, lõkkeõhtuid. Õpiti pioneeri- ja matkatarkusi. Toimusid deklamaatorite võistlused, lauljate ja pillimeeste konkursid ning kohtumised sõjaveteranidega. (Lell, 2013)

Populaarsed olid mitmepäevased malevalaagrid Kauksis, Saunametsas või Matsimäel. Õpilastele jäid meelde seal toimunud lipu heiskamised, lipuvalve ja selle varastamise katsed, maastikumängud ja rabamatkad, uute osalejate ristimised, köögitoimkonnad, laagrilõkke tegemine ning öine häire. Ülevaade kõikidest tegemistest pandi kirja rühmapäevikutesse. Koeru kooli pioneerimaleva tegevust hinnati Paide rajoonis kõrgelt. Tublimaid pioneerid said võimaluse osaleda rahvusvahelises pioneerilaagris Artek. (Lell, 2013)

Tähtsamatel tähtpäevadel (Lenini sünnipäev ja oktoobripühad) kaunistati klassid ja saal ning toimusid pidulikud aktused. Oktoobri- ja võidupühal käisid pioneerid surnuaias sõjas langenuile küünlaid viimas. (Tippi, 2019)

Pioneerituba asus mõisa esimesel korrusel. Kui 1962. aastal valmis internaadihoone juurdeehitis, siis saadi sinna uus ruum. Seal hoiti pioneerilippu, temaatilist kirjandust, fanfaare ja trumme. Seintel olevatel stendidel asusid tänukirjad ja ülevaade toimunust. Samuti toimusid seal koondused. Pioneeritoas saadi kokku ka vahetundide ajal, mil tekkisid mõtted uuteks tegemisteks. (Lell, 2013)

Pioneeride tegevust korraldas pioneerijuht. Koeru kooli kõige pikaajalisem pioneerijuht oli Tiiu Uljas (Joonis 29), kelle eestvedamisel oli kooli pioneerorganisatsioon väga aktiivne, pakkudes teistele pioneerimalevatele tugevat konkurentsi. Väga paljudest korraldatud üritustest on tal meeles ainult head mälestused. (Lell, 2013)

Joonis 29. Tiiu Uljas koos pioneeridega (Koeru KK fotoarhiiv)

8.4. Kommunistlikud noored

Koeru koolis algas komsomolitöö 1962. aastal. Sama õpeaasta lõpuks kuulus 50 õpilast Üleliidulisse Leninlikku Kommunistlikku Noorsooühingusse, mida juhtis seitsmeliikmeline komsomolikomitee, mille eesotsas oli sekretär Mare Aare. Kommunistlikud noored olid väga edukad. 1962.-1963. aastal saavutati Paide rajooni kommunistlike noorte kokkutulekul I koht. Keila-Joal toimunud vabariiklikul kokkutulekul kaitsti oma rajooni au, võites samuti I koht. Gruppi juhendasid Jüri Kuusmann ja Maie Murakas. Huvitavad olid kohtumised erinevate inimestega ning osavõtt võistlustest ja konkurssidest. Traditsiooniks kujunesid õppetöö eesrindlaste kokkutulekud ja tähepunkt Tallinna Matrossovi polku ja Kalevi-Liivale (Joonis 30). Komsomolikomitee eestvedamisel alustati 1980. aastal klassidevahelist mälumängu “Maailm

meie ümber”. Aktiivsemad kommunistlikud noored said tuusiku Musta mere äärsesse laagrisse „Orljonok“. (Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Joonis 30. Koeru kooli komsomoligrupp (Riigiarhiiv, 1963)

Kommunistliku noore üldised kohustused olid, et ta:

- õpib puuduliketa ja on distsiplineeritud;
- abistab nõrgemaid ja on noorematele eeskujuks;
- õpib tundma NLKP XXV kongressi materjale ja tutvub põhjalikult uue konstitutsiooniga;
- tellib vähemalt kahte noorsooväljaannet ja loeb neid;
- võtab osa koolisisestest aineolümpiaadidest;
- täitab VTK normid vähemalt hõbemedalile;
- juhib pioneerirühmade tööd;
- kogub 5 kg vanapaberit ja 10 kg vanametalli;
- teeb vähemalt 50 tundi ühiskondlikku kasulikku tööd. (Tööplaan X kl. ja XI kl., 1977-1978)

Pioneer- ja komsomoliorganisatsioonide tegevus lõppes pärast Eesti taasiseseisvumist. Tänapäeval annavad patriootlikku kasvatust Kodutütarde ja Noorkotkaste organisatsioonid. Kooliüritusi korraldab õpilasesindus koostöös huvijuhiga.

8.5. Lasteklubi Kevad

Õpetaja Anne Muhk'i eestvedamisel tegutses 1992.-1998. aastal lasteklubi Kevad. Kokku saadi kolm korda nädalas. Palju tööd tehti näidenditega esinemiseks: esmaspäeviti tehti proovi, kostüümid ja dekoratsioonid etenduste jaoks valmistati ise ning teatritööga käidi tutvumas Ugala teatris. Aktiivselt matkati nii jalgsi kui ka rattaga, mille tarvis õpiti selgeks matkatarkused. Õpiti salakirja, salakeelt, enesekaitset, küpsetamist, tantsimist, sõlmede tegemist, mängiti maastikumängu ja lahendati viktoriine. Toimused missi ja mister valimised (Joonis 31). Talvel sõideti reega ja võisteldi lumekujude valmistamisega. Kooliaasta lõpetati ekskursiooniga Tallinnasse. (Muhk, 2020; Verrev, 1995)

Joonis 31. Missivalimised (Erakogu)

8.6. Kodutütred ja noorkotkad

2001. aasta 13. detsembril loodi Koeru Keskkooli juurde Kodutütarde rühm. Sellest ajast alates on tütarlastel võimalik osaleda selle organisatsiooni tegevuses. Esimesel pidulikul koondusel Koerus andis kodutütarde töötuse 18 tüdrukut. Rühmavanema ülesandeid hakkas täitma Kirsika Ilmjärv. 2014. aasta sügisest hakkas rühmavanema abi kohuseid täitma Merle Urbanus. 2020. aastal on rühma nimekirjas 61 kodutütart. Organisatsiooni eesmärgiks on koondada tütarlapsi omaette üksuseks, et kasvatada neid tulevaseks eluks ja patriootlikeks kodanikeks. (Lehtmets, 2012; Ilmjärv, 2020)

Koeru noored kotkad alustasid tegevust 2002. aasta alguses. Esimesel aastal andis töötuse kümnekond noormeest. Noorte kotkaste rühma on juhtinud Kirsika Ilmjärv, Toomas Ilmjärv, Teet Aan, Margo Lindermann, Keio Kustavus. Praegu on rühma pealik Andre Kruustok ja pealiku abi Kaili Kruustok ning sellesse kuulub 18 noorkotkast. (Ilmjärv, 2020)

Kodutütreks ja noorkotkaks saamiseks tuleb täita sooviavaldus, millele lisandub lapsevanema nõusolek. Pidulikul koondusel antakse vanne ja saadakse liikmepilet. Kodutütre ja noorkotka kohustus lõppeb 18. eluaastal.

Organisatsioonides korraldatakse laagreid, kus omandatakse teadmisi tulevaseks eluks, õpitakse tundma loodust ja luuakse uusi tutvusi. Osaletakse üle-eestilisel orienteerumisvõistlusel Mini-Erna. Olulisematel tähtpäevadel, Tartu rahu aastapäeval, Eesti Vabariigi aastapäeval, küüditamisohvrite mälestuspäeval ja Vabadussõjas võidelnute mälestuspäeval, osaletakse neile pühendatud üritustel.

Kodutütarde pidulik vorm koosneb tumesinisest kollase tutiga mütsist, sinakashallist pluusist, kollasest kaelarätikust, musta värvi seelikust, tumesinisest vöökotist, musta värvi kingadest ja nahavärvi sukkpükstest (Joonis 32). Kodutütarde sümboliks on valge kuldkollase äärisega ristlehe rist, mille keskel sinisel sõõril on kotkamärk. (Lehtmets, 2012)

Joonis 32. Koeru rühma noorkotkad ja kodutütred (Erakogu, 2015)

Noorkotkastel kuulub piduliku vormiriietuse juurde sinakashall vormipluus, millel kantakse embleemi, järgutäppe, erialamärke ja ametikohatunnustust. Lisaks on sinine kaelarätt, musta

värvi viigipüksid ja tumedad kingad. Väliüritustel kannavad noorkotkad tumesinist riidest vormimütsi ja vajadusel sinist vihmakeepi. Noorkotkaste sümboliks on kotkas. Kodutütarde ja noorkotkaste tumerohelise välivormi juurde kuuluvad jakk, jope, tuulejope ja püksid. Vormiga kantakse musti saapaid.

Igal kodutütrel ja noorkotkal on võimalus läbida erikatseid ja nende läbimisel saada vastav erialamärk.

Kodutütarde lipp on helesinist värvi, mille keskel on valge kuldkollase äärisega ristikeinaleherist. Selle keskel on sinisel sõõril kotkamärk. Lippu ääristavad kollased narmad. Vardaehteks on kuldne kolmikleek. Ringkondade lippe eristab vastava maakonna vapp või maleva embleem lipukanga ülemises vardapoolses nurgas. Noorte Kotkaste üldlipu kangas on kuldkollane. Lipu mõlemal küljel on Noorte Kotkaste Teeneterist – sinine käpprist, mille peal Noorte Kotkaste embleem. Lipukangast ääristavad narmad ja ehisnöörid, mis on kuldkollased.

Nõukogude ajal kajastasid õpilased oma tegemisi matkapäevikutes, pioneeri- ja komsomolirühma päevikutes. 60ndatel anti välja köidetud koolialmanahhe „Algaja sulega“ (Lisa 8), kuhu oli käsitsi kirjutatud või trükitud omaloomingulised lood, luuletused ja joonistused. Tänapäeval sellist kohustust õpilastel ei ole. Üritusi ja sündmusi kajastatakse kooli kodulehel ja Facebookis uudiste või fotode kaudu.

9. INTERNAAT JA PIKAPÄEVARÜHM

20. sajandi teise pooleni elasid paljud väljaspool Koerut elavad õpilased internaadis, kuhu tuldi esmaspäeva hommikul ja koju mindi laupäeval pärast tunde. Veel 60ndatel sõidutati lapsed kooli hobustega. Pered tõid lapsi kordamööda – ree või vankri peale mahutati ühe küla lapsed. Hiljem, kui pandi käiku õpilaste bussiringid, siis bussiga. Koeru lapsi internaadis ei olnud. Algul asus internaat mõisas esimesel korrusel. 1956. aastal kolis internaat valitsejamajja (Joonis 33), mis leevendas ruumikitsikust mõisas. Internaadis elas üle 80 õpilase ja kasvatajaks oli Eha Viinistu. (Kask, 2019; Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

Joonis 33. Valitsejamaja (Koeru KK fotoarhiiv)

50ndatel oli sageli probleemiks, et õpilased käisid nädala sees kodus ega võtnud raamatuid kaasa, mistõttu kodused ülesanded jäid täitmata. Sageli puuduti esmaspäeviti. Õpetajate tootmisnõupidamisel otsustati, et kohusetundetuid õpilasi lubatakse nädala sees koju ainult vanema loal, mis on kirjutatud päevikusse. (Tootmisnõupidamiste protokollid, 1958-1959)

1961. aastal hakkas internaadi kasvatajaks kehalise kasvatusõpetaja Uno Aan. Tänu sellele sai ta korteri internaadimaja teisele korrusele, kus oli võimalus koos perega elada. Kasvataja tuli olla ööpäev. Vahel käisid lapsed neilt asju laenamas, näiteks triikrauda. Samas aitasid internaadi õpilased tema lapsi hoida. (Aan₁, 2019)

1965. aastal asusid internaadis tööle kasvatajad Salme Kask ja Eha Kuusk. Eha Kuusk alustas paari aasta pärast tööd õpetajana, mida tegi kuni pensionile minekuni. Salme jätkas kasvatajana veel mitukümmend aastat. (Kask, 2019)

1965. aastal oli internaadis 50 last – 16 poissi ja 34 tüdrukut. Kasutada oli neli tuba, millest üks oli poiste jaoks (16 voodit) ja kolm tüdrukutele (8, 11 ja 15 voodiga). 60ndate alguses oli internaadi õpilaste arv nii suur, et osad tüdrukud pidid magama mõisas ja sama pere poisid või tüdrukud ühes laiemas voodis. (Aan₁, 2019; Kask, 2019)

Toas oli lisaks voodile igal lapsel väike kapp ja tool või pink. Kooli poolt saadi kaks paari voodiriideid, mida vahetati kahe nädala tagant ja pesti kodus. Talviti olid ruumid väga külmad. Akende vahele topiti vanu sukki ja kaltse. Õnneks oli tekke rohkem ja vajadusel sai kasutada lisatekki. Majas asusid kuivkäimlad, mille ees oli kolm pesemiskohta tilgutitega, kus sai külma veega kaela ja nägu pesta. (Kask, 2019)

Internaadis elavad õpilased olid nagu üks suur pere ja läbisaamine oli väga hea. Igas toas elas erivanusega lapsi. Vanemad õpilased aitasid nooremaid riidesse panemisel ja voodi tegemisel. Kanti vormiriideid, mille valgeid kätiseid tuli vahetada – noorematel tuli tihti abiks olla. (Kask, 2019)

Hommikul pärast ärkamist pöörati voodid pahupidi, et õhk läbi käiks. Seejärel toimus hommikuvõimlemine õues. Vihma või kõva pakase korral mindi mõisa saali. Eriti tõsiselt võeti võimlemist, kui kasvatajaks oli kehalise kasvatusõpetaja Uno. Pärast võimlemist pesti ja korrastati voodid. Internaadis elanud Merike Urbanus meenutas, et kattetekid voodi peal pidid olema väga siledad ja põrandad puhtad. Tubade korrashoidu käidi kontrollimas. (Aan₁, 2019; Urbanus, 2019)

Internaadis elavatele õpilastele kehtis kindel päevakava:

- 7.00 – äratus;
- 7.30 – jalutamine või võimlemine;
- 7.45 – hommikusöök;
- 8.00 – viibimine õppeklassis;
- 8.30 – ettevalmistus koolipäevaks;

- 9.00 – tundide algus;
- 16.45 – oode;
- 17.00 – õppimine õppeklassis;
- 18.15 – vaba aeg;
- 19.00 – õppimine õppeklassis;
- 19.30 – õhtusöök;
- 20.30 – 1.-4. klassi õpilased läksid internaati, 21.00 algas öörahu;
- 20.30 – vanemate õpilaste vaikne tund;
- 21.30 – vanemad õpilased läksid internaati, 22.00 algas öörahu.

Öörahu saabudes jäid lapsed oma tubadesse üksi ja kasvataja Salme läks teisele korrusele, kus asus tema korter. Aeg-ajalt käis ta kuulatamas, kas kõik on vaikne. Hiljem oli tööl öökasvataja. (Kask, 2019)

Kodukord oli internaadis range. Õpilased täitsid reegleid kohusetundlikult. Suurema rikkumise korral viidi õpilane karistuseks direktori jutule, millele järgnes käskkiri. Väiksemad pahandused kirjutati märkmikusse üles. Kasvatajat ei sinatatud. Salmel oli oma õpilastega väga vedanud ja kedagi otseselt karistama ei pidanud. (Kask, 2019; Urbanus, 2019)

Internaadis olevatele õpilastele oli päevas ette nähtud neli söögikorda: hommikueine, lõuna, oode ja õhtusöök. Söömas käidi mõisas, kus asus köök ja kaks söögituba. Õhtusöögi ajal aitasid internaadi lapsed laudasid katta, kartulit ja juurvilju koorida. Hommikueineks oli kohv piima ja suhkruga, pannkoogid, võileivad, sepik, piimasupp, praetud liha, hautatud juurvili vm. Lõunaks oli praad või supp, magustoit ja leib. Ooteks piim ja leib. Õhtusöök oli jällegi toekam – erinevad pudrud ja supid, kruubivorm, praetud liha, kaste ja kartul, võileivad, piim ja kindlasti leib. Puuvilju õpilastele ei antud. Toit oli hea ja alati söödi taldrikud tühjaks. (Aruanne toiduainete kulutamise kohta, 1954; Kask, 2019; Urbanus, 2019)

Õpilaste ülesandeks oli tuua internaadi kütmiseks kuurist puid, turvast või briketti. Iga nädal oli toas kaks korrapidajat, kes käisid kütet toomas. Töö oli raske, talvel veeti puud suure kelguga – üks õpilane tõmbas eest ja kaks lükkasid tagant. Sageli oli tee tuisanud. Turvast toodi ämbritega. Kuna koolil ei olnud töökindaid anda, siis tegid lapsed tööd oma kinnastega. Briketi ja turba vedamisel määrdusid need väga, kuid võimalused pesemiseks puudusid. (Kask, 2019)

Vabal ajal oli võimalus tegeleda erinevate treeningutega: võimlemine, kergejõustik, maadlemine, lauatennis ja pallimängud. Meeleldi loeti raamatuid. Päevasel ajal oli võimalik käia kultuurimajas kinos. Õpilased korraldasid tantsuõhtuid ja neil oli oma kooliraadio. (Aan₁, 2019; Urbanus, 2019)

Kui õpilased soovisid kuhugi minna, siis andsid nad sellest kasvatajale teada. Koerus käidi apteegis ja poest vihikuid või pliitaseid ostmas. Vanematel õpilastel oli liikumisvabadust rohkem. Aega veedeti sõprade ja sõbrannade pool, niisama alevs ei kolatud. Merike Urbanus mäletab, et käis koos sõbrannaga Järva-Jaanis fotograafi juures. Moes oli oma foto andmine parimatele sõpradele. Kasvatajate ülesandeks oli vaadata, et õpilaste välimus oleks puhas ja korras. Nad kontrollisid, et kodutööd oleks tehtud ja vajadusel abistasid õppimisel. Samuti vaatasid nad, et kõik jõuaksid õigel ajal sööma, trennidesse, ringidesse ja bussi peale. (Kask, 2019; Urbanus, 2019)

Internaadis elavatele õpilastele olid ette nähtud kaks õppetundi, kus õpiti järgmiseks päevaks. Õppetunnid toimusid mõisa teise korruse kahes klassiruumis. Suuremad õppisid koos väiksematega, et neid vajadusel aidata. Samuti abistas õpilasi õppetükkide tegemisel kasvataja. Kahe õppetunni vahel oli 15 minutit vaheaega, mil õpilased said kas saali või õue minna. Suurt rõhku pandi käe kirja parandamisele. (Kask, 2019)

Peale õhtusööki oli vanematel õpilastel vaba aeg ehk vaikne tund. Sel ajal oli võimalus lugeda või vaadata televiisorit, mis asus mõisa saalis olevas kapis. Televiisorit vaadati meeleldi, sest paljudel kodus seda võimalust ei olnud. Sageli tantsiti üheskoos näiteks tantsu „Kaks sammu sissepoole“. Kui väiksemad õpilased läksid ennast magama minekuks ette valmistama, siis saadeti suurematest kaasa üks tüdruk ja poiss, et neid abistada. Seda tehti meeleldi, et pääseda internaati. (Kask, 2019; Urbanus, 2019)

Lapse haigestumise korral saadeti ta koju. Kuna kodudes puudusid telefonid, siis helistati kolhoosi või sovhoosi kontorisse ja paluti vanematele teatada lapse haigestumisest. Salmel meenus ka üks südantliigutav seik, kui üks tüdruk jäi kõrgesse palavikku ja palavik järjest tõusis. Kuna tablett ei aidanud, siis tegi ta tüdrukule vaarikateed meega. Tänutäheks kodus lapse vanaema Salmele kindad. (Kask, 2019)

1983. aastal alustati koolis 6-aastaste laste õpetamist. Internaadi ruumides said nad päeval magada. 1985. aastal asendus internaat pikapäevarühmaga, sest ümberkaudsete majandite bussid hakkasid vedama lapsi kooli ja tagasi. Tänapäeval võetakse pikapäevarühma 1.-4. kassi õpilasi. Endises valitsejamajas on kasutada kaks ruumi: üks on mängimiseks ja teine õppimiseks (Lisa 9). Pikapäevarühm on avatud kella 16.30ni. Seal on kaks õpetajat, kes vastutavad kõikide tegevuste eest. Vabal ajal mängitakse lauamänge, käiakse õues, ringides ja trennides. Sööma minnakse uude koolimajja. Õpilased lähevad koju bussiga või jala. Paljudele tullakse autoga järele. (Koeru Keskkooli pikapäevarühma töökord, 2017; Jalakas, Jääger, Salum, 1988; Verrev, 1995)

KOKKUVÕTE

Saja aasta jooksul on haridussüsteem teinud hüppelise arengu. Teadmisi on jagatud kolmes erinevas keeles, koolid olnud nii tasulised kui ka tasuta ning elanud läbi sõjaaja ja eriolukorra.

Koeru kihelkonnas hakati lapsi õpetama 1724. aastal kiriku juures olevas kõstrimajas. Koeru kooli asutamisaastaks loetakse 1727. aastat. Aruküla mõisa kolisid 1920. aastal Koeru Algkool ja Kõrgem Rahvakool ning nendest kasvas välja praegune kool.

Koeru kooli on juhtinud kaksteist direktorit, keda meenutatakse alati hea sõnaga. Mõisamajas töötanud õppealajuhatajatest on legendaarsemad Anna Juur ja Ruth-Milvi Mandri. Õppealajuhatajaid on koolis olnud kaheksa. 2020. aastal vastutab mõisas töökorralduse eest Ave Taal. Õpetajad on Koeru koolis olnud enamasti väga püsivad ja paljud neist on teinud siin oma elutöö.

Õpilaste käitumine, riietus ja kohustused on aastate jooksul palju muutunud. Suurenenud on õpilaste õigused ja vähenenud kohustused. Kui varem pidid õpilased lisaks koolitöödele tegema füüsilist tööd, siis tänapäeval on õpilaste ainsaks kohustuseks õppimine.

Õppeained on üldiselt jäänud samaks, muutunud on nende nimetused ja õpetamisviisid. Saja aasta jooksul on arenenud tehnoloogia, millest järjest rohkem sõltub õpetamine ja õppimine.

Sporditegevustest on koolipere alati aktiivselt osa võtnud. Õpilased ja õpetajad on panustanud palju, et parandada sportimistingimusi. Maakondlikel ja vabariiklikel võistlustel on Koeru kooli õpilased läbi aegade edukad olnud. Koolis peeti olümpiamänge ja mängiti patriootilisi mänge. Matkaklubi Avastaja eestvedamisel sai matkamine Koeru koolis väga populaarseks ja see traditsioon jätkub tänase päevani.

Õpilasorganisatsioonide nimetused on aja jooksul muutunud, kuid põhimõtte on olnud alati sarnane – avardada noorte silmaringi ja anda võimalus võtta osa põnevatest üritustest. Täna on pioneerid ja kommunistlikud noored asendunud kodutütarde ja noorkotkastega.

20. sajandi teise pooleni elasid paljud õpilased internaadis, kuna puudus igapäevane transport. Alguses asus internaat mõisa esimesel korrusel, aga hiljem kolis ruumipuuduse tõttu valitsejamajja. Kui pandi käiku bussiringid, ei olnud internaat enam vajalik ja see asendus pikapäevarühmaga.

Uurimistööd võiks veel jätkata, kui uurida põhjalikumalt iga teemat või käsitlemata valdkondi.

KASUTATUD MATERJAL

- Aan, M. 2015. Koeru legend Uno Aan. Uurimistöö.
- Aan, T. 2020. Suusatamine koolis. Aimsalu, H., Joost, E., käsikirjaline materjal.
- Aan, U. 2018. Koeru sport. Koeru Haridus- ja Kultuuriselts.
- Aan₁, U. 2019. Õpilase ja õpetajana Koeru koolis. Aimsalu, H., Joost, E., intervjuu.
- Aan₂, V. 2019. Õpetajana Aruküla mõisas. Aimsalu, H., Joost, E., intervjuu.
- Ainekomisjoni protokolliraamat. 1958-1962. Koeru Keskkooli arhiiv.
- Aruanne toiduainete kulutamise kohta. 1954. Koeru Muuseum.
- Aruküla mõisa renoveerimine. 2015. <https://lingid.ee/BUjQz>. 16.05.2020.
- Elli ja Jaak Ilomets. Koeru Muuseum. Mälestus.
- Holmberg, E. 2015. Mõisa garderoob. <https://lingid.ee/CKUgk>. 05.06.2020.
- Ilmjärv, K. 2020. Kodutütarde ja noorkotkaste organisatsioonid. Aimsalu, H., Joost, E., käsikirjaline materjal.
- Ilomets, H. Heikki Ilometsa mälestusi elust Aruküla mõisa häärberis kuni 1932. a suveni. Koeru Muuseum.
- Ilomets, I. 2011. Koeru. Pildirännak läbi endisaegse alevi ja kihelkonna. Tallinn: Print Best OÜ.
- Ilomets, J. Lühiülevaade Koeru kihelkonna kultuuriloost. Koeru muuseum.
- Jalakas, H., Jääger, U., Salum, A. 1988. Lehekülgi Koeru kooli ajaloost. Uurimistöö.
- JT. 2004. Unustatud Järvala jälgedes. <https://lingid.ee/U2nLX>. 11.04.2020.
- Kask, S. 2019. Elu internaadis ja pikapäevarühmas. Aimsalu, H., Joost, E., intervjuu.
- Klassipäevikud. 1951-1960. Koeru muuseum.
- Koeru 7-kl. Kooli pedagoogilise nõukogu protokollid. 1954-1957. Koeru Keskkooli arhiiv.
- Koeru 8-kl. Kooli õppenõukogu protokollid. 1957-1961. Koeru Keskkooli arhiiv.
- Koeru apteegi juhataja kiri. 1949. Koeru muuseum. Käsikiri.
- Koeru Keskkooli pikapäevarühma töökord. 2017. <https://lingid.ee/O8a3D>. 17.02.2020.
- Koeru KK digiarhiiv. 2002-2019. Kooli ajalugu.
- Koeru M/t. Keskkooli õppenõukogu protokollid. 1949-1951. Koeru Keskkooli arhiiv.
- Kotjuh, D. 2019. Aruküla mõis. <https://lingid.ee/4NPkd>. 05.06.2020.
- Last, H. 2013. Koeru valla hariduselu 18.-21. sajandil. OÜ Saarakiri.
- Last, H. Koeru õpetajad – kultuuritegelased. Koeru muuseum. Käsikiri.

- Lehtmets, L. 2012. Kodutütarde organisatsioon ja selle tähtsus Koeru Keskkoolis õppivatele liikmetele ja nende vanematele. Uurimistöö.
- Lell, E. 2013. Koeru kooli pioneerorganisatsioonist aastatel 1967-1977. Uurimistöö.
- Liivak, K. 2016. Koeru kool teise maailmasõja ajal. Uurimistöö.
- Lõke: "Järvala" häälekandja. 1922-1923. <https://lingid.ee/nxg9V>. 17.03.2020.
- Lühielulood. 2007. Koeru kooli endiste õpetajate elulood.
- Mets, C. 2015. Koeru lauluema Aino Linnas. Uurimistöö.
- Muhk, A. 2020. Õpetajana Aruküla mõisas. Aimsalu, H., Joost, E., intervjuu.
- Pärtel, S. 2019. Õpilase ja õpetajana Koeru koolis. Aimsalu, H., Joost, E., intervjuu.
- Riigiarhiiv. 1963. Koeru kooli komsomoligrupp. EFA.251.0.23516.
- Riigiarhiiv. 1978. Uisuvälja rajamine. EFA.385.0.107016.
- Soomre, T. 1990. Linda Heinsoo Koeru kooli endine õpetaja. Uurimistöö.
- Stokeby, R. 1934. Koeru kihelkond. Tallinn: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.
- Särg, A. 2005. Järvamaa mõisad ja mõisnikud. Tallinn: Kirjastus Argo.
- Tatrik, K., Teppan, L. 2020. Õpetaja Anne Muhk. Aimsalu, H., Joost, E., käsikirjaline materjal.
- Tippi, T. 2019. Õpilase ja õpetajana Koeru koolis. Aimsalu, H., Joost, E., intervjuu.
- Tootmisnõupidamiste protokollid. 1957-1958. Koeru Keskkooli arhiiv.
- Tootmisnõupidamiste protokollid. 1958-1959. Koeru Keskkooli arhiiv.
- Tööplaan X kl. ja XI kl. 1977-1978. Koeru Muuseum. Käsikiri.
- Urbanus, M. 2019. Pikapäevarühm. Aimsalu, H., Joost, E., käsikirjaline materjal.
- Varik, M. 2020. Õpetaja Vilme Aan. Aimsalu, H., Joost, E., käsikirjaline materjal.
- Verrev, K. 1995. Koeru Keskkool aastatel 1987-1994 ja arengukava aastateks 1993-1996.
- Ööpik, N. 1987. Koeru kool 260aastane. Võitlev Sõna – 05. detsember, lk 3.

LISA 1. ARHIIVITEATIS KOOLI ASUTAMISEST

Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuv Arhiivide Valitsus
EESTI NSV RIIKLIK AJALOO KESKARHIIV
ARHIIVITEATIS

1987 01 28 nr. 4/1-39
Tartu

Paide raj., Koeru
Aruküla
Koeru Keskkool

Arhiivifondi "Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku Konsistorium" 1728 aasta kirikuvisitatsiooni protokollist lähtudes, tegutses kool Koeru (St.Marien-Magdalenen) kihelkonnas 1727.aastast.

Alus: F.1187 n.2 sü.401 l.46

L.Andreseni raamatu "Eesti kooli vanem ajalugu" viidatud andmeid kooli olemasolu kohta Koerus varasemal ajal pole võimalik kontrollida, kuna L.Andresenil puudub täpsem viide. Soovi korral võite pöörduda autori enese poole.

Direktor
Osak.juhataja

Kuusik
M

E.Kuusik
M.Kask

*Laadud: 03. juul. 1987
Reg. nr. 22/5-1*

(Jalakas, Jääger, Salum, 1988)

LISA 2. FOTOD DIREKTORITEST

Peeter Lenk

Julius Johanson-Elango

Viktor Künnapuu

Anton Pikpärj

Oskar Vilhelm Paas

Valdur Villand

Evald Lindsalu

Gunhard-Meelik Rundu (Koeru KK digiarhiiv)

LISA 3. NÄITED KOOLIVORMIDEST

Klassipilt 60ndatel (Koeru KK fotoarhiiv)

Klassipilt 70ndatel (Koeru KK fotoarhiiv)

LISA 4. FOTOD ARUKÜLA MÕISAST

Mõisa saal 1923.-1924. õppeaastal (Erakogu)

Mõisa saal 1997 aastal (Erakogu)

Mõisa saal 2015. aastal (Holmberg, 2015)

Mõisa saal 2020. aastal (Erakogu)

Mõisa fuajee (Kotjuh, 2019)

Mõisa garderoob (Holmberg, 2015)

Klassiruum aastal 2003 (Erakogu)

Sama klassiruum 2020. aastal (Erakogu)

(Erakogu, 2010)

(Erakogu, 2017)

LISA 5. KOERU ALGKOOLI TUNNISTUS

TUNNISTUS

Koeru algkooli viienda klassi õpilase
Rudolf Krausbergi, sünd. *11/12 1911 a.*
teadmised ja elukombed olid *1924/25* õppeaastal

	I. poolaastal	II. poolaastal	Aasta kokkuvõtte	Märkused ja pedagoogika-nõukogu otsused
Emakeeles	hea	hea	hea	Lõpetanud viienda klassi kursust.
Koduloos	—	hea	hea	
Usuõpetuses	hea	hea	hea	
Matemaatikas	hea	hea	hea	
—	/	/	/	
Loodusloos	hea	hea	hea	
—	/	/	/	
Maateaduses	hea	hea	hea	
Ajaloo	hea	hea	hea	
Kodanikuteaduses	—	—	—	
I võõras keeles <i>Prantsuse</i> <i>rahuldas</i>	hea	hea	hea	
II <i>Inglise</i> <i>rahuldas</i>	hea	hea	hea	
Joonistamises	hea	hea	hea	
Käsitöös	hea	hea	hea	Võimaste etik eestkostjate liikrid I. poolaastal <i>R. Krausberg</i>
Laulmises	hea	hea	hea	
Võimlemises	hea	hea	hea	
—	/	/	/	
Elukombed	head	head	head	II. poolaastal
Koolist paudunud	11 tundi	57 tundi	62 tundi	
Hiljaks jäänud				

Õpilaste teadmised hinnatakse sõnadega „hea“, „rahuldav“, „õige“.

28 detsember 1924 a. Koolijuhataja *A. Fuur*

No 119. Klassijuhataja *Spingermann*

Pedagoogika-nõukogu liikmed

Koos piletist

M. Käärt *V. Allekra*
M. Alkva *L. Parf*
E. Antson
Spingermann *Spingermann*

Määrustatud „hea“ „hea“

(Koeru KK arhiiv, 1925)

LISA 6. FOTOD VÕIMLEMISEST

Võimlejad Koeru 2. Noorte Pühal (Koeru KK fotoarhiiv, 1922)

Võimlemisrühm Aruküla pargis 1930. aastail (Koeru KK fotoarhiiv)

LISA 7. FOTOD MATKADEST

(Koeru KK fotoarhiiv)

(Koeru KK fotoarhiiv)

LISA 8. ÕPILASTE KUNSTITÖÖD 60. AASTATEL

Monotüüpiad (Koeru KK arhiiv)

Linoollõige (Koeru KK arhiiv)

LISA 9. FOTOD VALITSEJAMAJAST

Valitsejamaja 2020. aastal, kus asub pikapäevarühm (Erakogu)

Valitsejamaja 20. sajandi algul (Koeru KK fotoarhiiv)